ਡਾ. ਬਲਰਾਮ ਸਿੰਘ

ਬਨਾਮ

ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ

(ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰਬਰ 2020 ਦਾ 324)

ਅਕਤੂਬਰ 20, 2023

[ਸ. ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ* ਅਤੇ ਅਰਾਵਿੰਦ ਕੁਮਾਰ, ਜੇ.ਜੇ.]

ਵਿਚਾਰ ਲਈ ਮੁੱਦਾ:

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਐਕਟ, 1993 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ।

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 - ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਐਕਟ, 1993

- ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ - ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਖਾਤਮਾ - ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਉਪਾਅ - ਸੀਵਰੇਜ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਆਦਿ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਉਪਾਅ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਸੀਵਰ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀਵਰ ਸਫਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ, ਜਾਂ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗ, ਏਜੰਸੀਆਂ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। - ਰਾਜ ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਮਿਉਂਸਪੈਲਟੀਆਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ - ਸੰਘ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤਾਂ ਜੋ ਪੂਰਾ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ

ਸਕੇ (ਸਮੇਤ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਵਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ, ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ) ਸੀਵਰੇਜ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ - ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਮੌਤ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 30 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਹੋਵੇਗਾ - ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਸੀਵਰੇਜ ਪੀੜਤ ਅਪਾਹਜ ਹੋਣ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ - ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਠੇਕੇ ਜਾਂ ਆਊਟਸੋਰਸਡ ਕੰਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ - ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਕੰਟਰੈਕਟ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਠੇਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਏਜੰਸੀ ਆਪਣਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਗੁਆ ਦੇਵੇਗੀ, ਸੰਭਾਵਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਲੈਕਲਿਸਟਿੰਗ - ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ - NALSA ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗੀ - ਸਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਘ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (NCSK), ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ (NCSC), ਸਮਾਂਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ - NCSK, NCSC, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਕਬੀਲਿਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (NCST) ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮੌਡਿਊਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ - ਇੱਕ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਡੈਸ਼ਬੋਰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ, ਪੀੜਤਾਂ ਅਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ। ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਸਥਿਤੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੇ ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨੀਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਅਤੇ ਲਾਂਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਨਿਯਮ, 2013- ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਐਕਟ, 1993- ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ 15(2), 17, 23, 24– ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1955 – ਕੰਟਰੈਕਟ ਲੇਬਰ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ), 1970। [ਪੈਰਾ 96]

ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ - s.11 - ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਿ s.11 ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਨਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ:

ਆਯੋਜਿਤ: 2013 ਐਕਟ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਇਹ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤੀਦਾਇਕ ਹੈ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸੰਹਿਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ - 2013 ਐਕਟ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ - ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਦਮ ਹੈ - ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ , ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਕਾਰਜਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ - ਵਿਧਾਨਿਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦੁਆਰਾ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇ, ਸਿਰਫ਼ ਸਥਾਨਕ

ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰਾਂ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ - ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਸਨ ਅਤੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਟਰਿੱਗਰ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 2013 ਐਕਟ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ - ਇੱਕ ਟਰਿੱਗਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ - ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਤੈਅ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਦੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ - ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਬਿਨਾਂ, ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ 2013 ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ - ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨਾ, ਇਹ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ, ਉਚਿਤ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਸੀ, ਜੋ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ। **-** ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨਿਯਮ, 2013 - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਆਰਟੀਕਲ 17 - ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1955 ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ। [ਪੈਰਾ 53, 54 ਅਤੇ 56]

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 - s.11 - ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨਿਯਮ, 2013 - r.11 - ਪਿਛਲੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਨਾ ਤਾਂ 2013 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਠਿਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ - ਜਿੱਥੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਢੰਗ ਅਤੇ ਢੰਗ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਢੰਗ ਅਤੇ ਢੰਗ ਦੀ ਸਿਰਫ਼ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਢੰਗ ਜਾਂ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ - 11(4) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਆਰਜ਼ੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; 11(5) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 11(6) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅੰਤਮ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ - ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਦਲੀਲ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਕਿ ਇੱਕ ਵੈਧ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ - ਵੀ , ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 2013 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਿਆ ਸੀ - ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸੀ, ਤਾਂ ਯੂਨੀਅਨ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸਰਵੇਖਣ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। [ਪਰਾ 57, 60, 66]

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ - ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਮੀ - ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨ:

ਆਯੋਜਿਤ: 2013 ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਇਹ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ- ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵਰਗੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ, ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ, ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ, ਚੌਕਸੀ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਰਾਜ/ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ - ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਇਹਨਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ - ਐਕਟ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ - ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ - ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਹਰੇਕ ਅਦਾਰੇ ਦਾ ਕੰਮਕਾਜ। [ਪਰਾ 67, 68]

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ - ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਿਵਹਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ - ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ:

ਆਯੋਜਿਤ: ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਕਨੂੰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ - ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਭਿੰਨਤਾ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ - ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਆਰਟੀਕਲ 14। [ਪੈਰਾ 82]

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਐਕਟ, 2013 – ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਨਿਯਮ, 2013 – rr.3, 5 – 'ਸਫ਼ਾਈ ਯੰਤਰਾਂ' ਅਤੇ ਕੰਨਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਅ ਲਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦਾ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ। .

ਭਾਰਤ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨ - ਆਰਟੀਕਲ 23 - ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ u/ਆਰਟੀਕਲ 23 - ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013:

ਆਯੋਜਿਤ: ਆਰਟੀਕਲ 23 ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ - ਧਾਰਾ 23 ਵਿੱਚ 'ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪ' ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਹੜਤਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਪਰਾਧ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ - ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ

ਮਾਪਦੰਡ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ - ਜਿੱਥੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਮੁਹੱਈਆ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ - ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ - ਇੱਕ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਕਲੀਨਰ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਲਈ ਆਰਟੀਕਲ 23 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਵੈ-ਇੱਛਤ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਮਝੌਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ। [ਪਰਾ 88, 90, 91]

> *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਓ.ਆਰ.ਐਸ.* **(2014) 11 SCC 224 : [2014] 4 ਐਸਸੀਆਰ 197;** *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ* **[2014] 4 ਐਸਸੀਆਰ 197;** *ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ v. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ* **[1983] 1 ਐਸਸੀਆਰ 456;** *ਸੰਜੀਤ ਰਾਏ ਬਨਾਮ ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ* **[1983] 2 ਐਸਸੀਆਰ 271;** *ਬੰਗਲੌਰ ਵਾਟਰ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਏ. ਰਾਜੱਪਾ* **[1978] 3 ਐਸਸੀਆਰ 207;** *ਐਕਸ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ, ਸਰਕਾਰ। NCT ਦਿੱਲੀ ਦੇ* **2022 SCC ਔਨਲਾਈਨ SC 1321;** *ਸਵਰਾਜ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਸੰਘ* **(2016) 7 SCC 498;** *ਰਾਜ ਯੂ.ਪੀ. ਬਨਾਮ ਸਿੰਘਾਰਾ ਸਿੰਘ* **[1964] 4 ਐਸਸੀਆਰ 485 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ.**

> *ਵਿਮਲਾ ਗੋਵਿੰਦ ਚੋਰੋਟੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ* **2021 SCC ਔਨਲਾਈਨ ਬੋਮ 3002;** *ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ* **2020 SCC ਔਨਲਾਈਨ ਕਾਰ 2420 - ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।**

ਸਿਵਲ ਮੂਲ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ: 2020 ਦੀ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ (ਸਿਵਲ) ਨੰ. 324।

(ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ) ਪਟੀਸ਼ਨਰ-ਵਿਅਕਤੀਗਤ

ਭਾਰਤ ਲਈ ਅਟਾਰਨੀ ਜਨਰਲ, ਮਿਸ. ਐਸ਼ਵਰਿਆ ਭਾਟੀ, ਏ.ਐਸ.ਜੀ., ਕੇ. ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ (ਐਮੀਕਸ

ਕਿਊਰੀ), ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਮੱਕੜ, ਕੁ. ਰੁਚੀ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਸ. ਸਵਰੂਪਮਾ

ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਹਿਮਾਂਸ਼ੂ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਕੁ. ਰਿਪੁਲ ਸਵਾਤੀ ਕੁਮਾਰੀ, ਸ. ਆਸਥਾ ਸ਼ਰਮਾ, ਅਮਰੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ, ਮਿਸ. ਰੁਚੀ ਕੋਹਲੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ. ਸ਼ਰਧਾ ਦੇਸ਼ਮੁਖ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਸਵਰੂਪਮਾ ਚਤੁਰਵੇਦੀ, ਪੁਰਨੇਂਦੂ ਬਾਜਪਾਈ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਅਮਿਆਵਿਕਰਮਾ ਥਾਨਵੀ, ਡਾ. ਐਨ. ਵਿਸਾਕਮੂਰਤੀ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਆਰਤੀ ਗੁਪਤਾ, ਸ. ਕਾਂਤੀ, ਐਮਵੀ ਮੁਕੁੰਦਾ, ਚਿਨਮਯ ਕਾਲਗਾਂਵਕਰ, ਮਿਸ. ਅਨਿੰਦਿਤਾ ਪੁਜਾਰੀ, ਸੰਜੇ ਜੈਨ, ਡਾ. ਮੋਨਿਕਾ ਗੁਸਾਈਂ, ਐਡਵੋਕੇਟ. ਜਵਾਬ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ।

ਵੱਲੋਂ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਗਿਆ **ਸ. ਰਵਿੰਦਰ ਭੱਟ, ਜੇ.**

1. ਸਾਡੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀਆਂ ਨਾ ਭੁੱਲਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਸ਼ਾਸਕ ਤੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਘੱਟ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹੀ, ਜੋ ਲਗਭਗ ਅਦਿੱਖ ਸੀ। ਉਹ ਇਕਾਂਤ ਦੇ ਆਲਮ ਵਿਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਸਨ ਜਿਸ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕਲੰਕਜਨਕ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਥਾਵਾਂ ਸਨ ਜੋ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਿਘਾਰ ਨੂੰ ਇਸ ਪੱਧਰ ਤੱਕ ਲੈ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਵਜੋਂ ਵੀ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਅਭਿਆਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਮੁਕਤ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਕਲਪ ਨਾਲ, ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਤਿੰਨ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਰੌਸ਼ਨੀ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਬਰਾਬਰੀ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਸਗੋਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ

ਭਾਈਚਾਰਾ: ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਮਨਾਹੀ; ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਜਾਂ ਅਣਇੱਛਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਨੂੰ ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਠਹਿਰਾਉਣਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਆਜ਼ਾਦੀ।

2. ਇਹਨਾਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਲਈ, ਸੰਸਦ ਨੇ ਦਖਲ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ। ਪਹਿਲਾ ਸੀ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ 1955; 1976 ਵਿੱਚ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਗ਼ੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਦੀਆਂ ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸੋਧ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ (ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ) ਐਕਟ, 1989 ਦੁਆਰਾ ਸਖ਼ਤ ਸਜ਼ਾ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਗੰਭੀਰ ਰੂਪਾਂ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਸੋਧਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਆਰਥਿਕ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਅਤੇ ਸੱਚੀ ਮੁਕਤੀ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨ ਸਨ, “ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਐਕਟ, 1993” (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “ਐਕਟ 1993”) ਅਤੇ “ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ। ਐਕਟ, 2013” (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “ਐਕਟ 2013”)।

3. ਮੌਜੂਦਾ ਪਟੀਸ਼ਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 32 ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ (ਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਘ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ) ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ, *ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ*, 1993 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦਾ।

4. ਸਾਲ 1993 ਵਿੱਚ, ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕਮਿਸ਼ਨ ਫਾਰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਐਕਟ, 1993

(ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "NCSK ਐਕਟ") ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਾਲ, ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੁਝ ਖਾਸ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁੱਕੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੱਥੀਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਕੇ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਦਮ ਚੁੱਕਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੰਸਦ ਨੇ 2013 ਦਾ ਐਕਟ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨੇ ਪਾਗਲਖਾਨੇ, ਟੋਏ ਅਤੇ ਟੋਏ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਨੂੰ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾ ਨੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ 1993 ਅਤੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ, ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਹੀ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਭਿਆਸਾਂ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

5. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕੀਤਾ ਸੀ *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ*1 ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਨਿਮਨਲਿਖਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

> ***"23.*** *ਅਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ, ਅਸੀਂ ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ:*
>
> ***23.1.*** *2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਅਤੇ 12 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੈਨੁਅਲ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਚੈਪਟਰ IV ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਅਰਥਾਤ:*

(a) *ਅਜਿਹੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੀ ਨਕਦ ਸਹਾਇਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;*

(ਬੀ) *ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਕੀਮ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇ ਹੱਕਦਾਰ ਹੋਣਗੇ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਸ ਹੋਵੇ;*

(c) *ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਲਾਟ ਅਲਾਟ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਜਾਂ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਤਿਆਰ-ਬਣਾਇਆ ਘਰ, ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੈਂਜਰ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ;*

(d) *ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;*

(ਅਤੇ) *ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਮੈਂਬਰ ਨੂੰ ਸਬੰਧਤ ਸਕੀਮ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਯੋਗਤਾ ਅਤੇ ਇੱਛਾ ਦੇ ਅਧੀਨ, ਟਿਕਾਊ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਵਿਕਲਪਕ ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਬਸਿਡੀ ਅਤੇ ਰਿਆਇਤੀ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ;*

(f) *ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਤਮਕ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਲਈ ਸੁਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।*

23.2. *ਜੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ:*

(a) *ਸੀਵਰ ਦੀ ਮੌਤ - ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗੀਅਰ ਦੇ ਬਿਨਾਂ ਸੀਵਰ ਲਾਈਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਰੇਕ ਮੌਤ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*

(ਬੀ) *ਰੇਲਵੇ - ਪਟੜੀਆਂ 'ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਸਮਾਂਬੱਧ ਰਣਨੀਤੀ ਅਪਣਾਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।*

(c) *ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ ਬਕਾਇਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*

(d) ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੀਆਂ ਸਕੀਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਲਈ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ।

23.3. *1993 ਤੋਂ ਸੀਵਰੇਜ ਦੇ ਕੰਮ (ਮੈਨਹੋਲ, ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ) ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹਰੇਕ ਮੌਤ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਓ।*

23.4. *ਪੁਨਰਵਾਸ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*

ਮੌਜੂਦਾ ਰਿੱਟ ਪਟੀਸ਼ਨ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਕਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕਿ:

(a) ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਜਲ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਕੰਟਰੋਲ ਐਕਟ, 1974 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ; ਹਵਾ (ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਣ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਅਤੇ ਕੰਟਰੋਲ) ਐਕਟ, 1981; ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 1986, ਜਨਤਕ ਦੇਣਦਾਰੀ ਬੀਮਾ ਐਕਟ, 1991; ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਡਰਾਈ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ (ਪ੍ਰਬੰਧਨ) ਐਕਟ, 1993 ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਅਤੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਹਤ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਅਤੇ ਸਿੱਧੇ ਜਵਾਬਦੇਹ

(ਬੀ) ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਸਮੇਤ ਝੁੱਗੀ-ਝੌਂਪੜੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਦੇ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਲਈ ਭੂਮੀਗਤ ਸਹੀ ਡਰੇਨੇਜ ਸਿਸਟਮ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ।

(c) ਮਨੁੱਖੀ ਪੀਣ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਪਸ਼ੂਆਂ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਟਰੀਟਮੈਂਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਰਤੇ ਗਏ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਰਤੋਂ ਯੋਗ ਬਣਾਉਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਤਾਲਾਬ ਬਣਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ;

(d) ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂਆਂ, ਸਾਫ਼ ਅਤੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਸ ਮੰਤਵ ਲਈ ਵੱਡੀਆਂ ਵਾਟਰ ਪਿਊਰੀਫਾਇਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਲਗਾਉਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਹਰੇਕ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਉੱਚ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਾਲਾ ਵਧੀਆ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪੀਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਸਕੇ।

(ਅਤੇ) ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੋ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਕਿਸਮ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਪੂਰਵ-ਲੋੜੀਂਦਾ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ

(f) ਸਾਰੇ ਪਖਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਸਿਸਟਮ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ

(ਜੀ) ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਂ, ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਟ੍ਰੀਟਮੈਂਟ ਪਲਾਂਟ ਵੇਸਟ ਪਲਾਂਟ ਲਗਾਓ

(h) ਸਾਰੀਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਡਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਡਰੇਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲੋ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਸਾਰੇ ਡਰੇਨਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨਦੋਜ਼ ਕਰੋ

(i) ਡਰੇਨਾਂ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਲਾਈਨਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਮਕੈਨੀਕਲ ਸਫ਼ਾਈ ਉਪਾਅ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਮੈਨੁਅਲ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਬੰਦ ਕਰਨਾ

(ਜੇ) ਇੱਕ ਨਿਰਧਾਰਤ ਮਿਆਦ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ

(k) ਵਾਤਾਵਰਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਣਦਾਰੀਆਂ ਤੈਅ ਕਰੋ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾਵਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਹਰ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਵਾਲੀ ਕਾਰਵਾਈ ਲਈ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ

(l) ਇਸ ਪਟੀਸ਼ਨ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੌਰਾਨ ਸੀਵਰੇਜ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ 50,00,000/- ਰੁਪਏ (ਪੰਜਾਹ ਲੱਖ ਰੁਪਏ) ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣਾ,

(m) ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਪਾਣੀ ਦੂਸ਼ਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਪੀਣ ਵਾਲੇ ਚੰਗੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਕਰੋ।

(n) ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮੰਗ 'ਤੇ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੜਕਾਂ ਦੀ ਮੁਰੰਮਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ2

6. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 22 ਫਰਵਰੀ 2023 ਨੂੰ ਡੀ. *ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ,* ਦੋ ਐਕਟਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਕਈ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਹੇਠਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

> *(ਮੈਂ) ਉੱਤਰਦਾਤਾ - ਯੂਨੀਅਨ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖੇਗੀ, ਜਿਵੇਂ ਏ-ਵਿਜ਼। 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਅਰਥਾਤ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ, 2013 ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵੱਲ ਕਦਮ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ ਜੋ 'ਮੈਨੁਅਲ ਸਫ਼ੈਂਜਰਜ਼' ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।*

(II) ਡ੍ਰਾਈ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ/ਢਾਹੁਣ ਲਈ ਰਾਜ-ਵਾਰ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ।

(III) ਕੰਟੋਨਮੈਂਟ ਬੋਰਡਾਂ ਅਤੇ ਰੇਲਵੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ।

(IV) ਰੇਲਵੇ ਅਤੇ ਛਾਉਣੀ ਬੋਰਡਾਂ ਵਿੱਚ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਧੇ ਜਾਂ ਅਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਭਾਵ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਜਾਂ ਹੋਰ।

(ਵੀ) ਨਗਰ ਨਿਗਮ ਦੀ ਰਾਜ-ਵਾਰ ਸਥਾਪਨਾ ਅਤੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ (ਨਾਲ ਹੀ ਤਕਨੀਕੀ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ), ਅਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਲਈ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

(VI) ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧਤ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਾਰਵਾਈ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈਟ-ਆਧਾਰਿਤ ਹੱਲ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ।

7. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਮੌਜੂਦਾ ਕਾਰਵਾਈ ਵਿੱਚ ਧਿਰਾਂ ਵਜੋਂ, ਸਕੱਤਰ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਯੂਨੀਅਨ") ਰਾਹੀਂ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ; ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "NCSK"); ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "NCSC"), ਅਤੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਨਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "NCST")। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨੂੰ ਐਡਵੋਕੇਟ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਹੈ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ*. 12 ਅਪ੍ਰੈਲ, 2023 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 4.6.2014 ਅਤੇ 13.10.2014 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੀਆਂ ਦੋ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਯਾਤਰੀ ਡੱਬਿਆਂ ਅਤੇ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ 'ਤੇ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕਾਂ ਵਿੱਚ ਸੈਨੇਟਰੀ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਇਸ ਦੇ ਅਧੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਨਿਰਧਾਰਤ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਜੇਕਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਫੇਸ ਮਾਸਕ, ਦਸਤਾਨੇ, ਬੂਟ ਅਤੇ ਝਾੜੂ ਵਰਗੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਦੁਆਰਾ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਬਾਰੇ NCSK ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਐਮਿਕਸ ਕਿਊਰੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸੰਕਲਨ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੇਲਵੇ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲੂਆਂ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ ਦਾਖਲ ਕਰਨ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

8. ਕਾਰਵਾਈ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, 2 ਮਈ, 2023 ਨੂੰ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਿਤ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਅਨਿਯਮਿਤ ਕੰਮਕਾਜ ਬਾਰੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

"[...] ਸਿੱਖਿਆ ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਟਰ ਜਨਰਲ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਢੰਗ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੱਤ ਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋਈ ਹੈ।

9. ਦ *ਇੱਕ ਦੋਸਤ* ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 15, 17, 23 ਅਤੇ 24 ਇੱਕ ਮੁਕਤੀ ਕੋਡ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਸਮੱਗਰੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ *ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ* ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਵਰਗਾਂ ਨੂੰ ਦਮਨਕਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਨਮਾਨਜਨਕ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਬਦਲਵੇਂ ਸਰੋਤਾਂ ਵੱਲ ਜਾਣ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰੋ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਉਪਰੋਕਤ ਲੇਖ ਦਮਨਕਾਰੀ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਇੱਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਅਧਿਕਾਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਸਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਮੁਕਤੀ ਕੋਡ ਭਾਈਚਾਰਕਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰੀਮੂਲਰ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇਣ ਯੋਗ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਮੌਲਿਕ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਰੀਜੱਟਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ। 2013 ਐਕਟ ਇਸ ਮੁਕਤੀ ਕੋਡ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

10. 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਡੀ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1993 ਐਕਟ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਬਣਾਏ ਗਏ ਸਨ। ਉਸਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪਛਾਣ, ਮਨਾਹੀ, ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਪਰਾਧੀਕਰਨ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਐਕਟ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ।

11. ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ 1993 ਐਕਟ, 2013 ਐਕਟ ਅਤੇ NCSK ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਤੱਥਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਗੈਰ/ਉਪ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਉਸਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ, ਰਾਜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪ-ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹਨ।

12. ਦ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਨੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸਰਵੇਖਣ ਐਕਟ ਦੀ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੋਂ ਅਟੁੱਟ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੇ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ *ਵਿਮਲਾ ਗੋਵਿੰਦ ਚੋਰੋਟੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ3* ਅਤੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ *ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ4*, ਕਿ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

13. ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ 2013 ਅਤੇ 2018 ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ NCSK ਨੇ ਖੁਦ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅੰਕੜਾ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ। ਉਸਨੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਗੈਰ-ਮੌਜੂਦਗੀ ਨੂੰ ਸਰਵੇਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸਰਵੇਖਣ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਤਾਂ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਅਤੇ ਨਿਯਮ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ *ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ ਵੀ. ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ*5 ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ 2013 ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ਼ 3546 ਵਿਧਾਨਕ ਕਸਬਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰਾਜ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਿਰਫ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਸਨ।

14. ਸੀਵਰੇਜ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੂ 'ਤੇ, ਉਸਨੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 2 (ਡੀ) ਅਧੀਨ 'ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ' ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਧਾਰਾ 2 (2) ਦੇ ਅਧੀਨ 'ਸੀਵਰ' ਅਤੇ 'ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ' ਦੀਆਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ। p) ਅਤੇ 2(q)। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਐਕਟ ਧਾਰਾ 7 ਅਤੇ 9 ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਸੀਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਲਈ ਕੋਈ ਖਾਸ ਪਾਬੰਦੀ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸਨੇ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 3(1) ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਂ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। *"ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ'* ਇਹ ਦਲੀਲ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਉਹ *ਦਾਖਲਾ* ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸੀਵਰੇਜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਮੈਨਹੋਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

15. ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਤੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਿਕ ਖਲਾਅ ਹੈ। ਉਸ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਇਕੋ-ਇਕ ਪੁਨਰਵਾਸ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੈ। *ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ* (supra) ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। 10 ਸੀਵਰੇਜ ਵਿੱਚ ਡੁੱਬਣ ਨਾਲ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ

16. ਉਸ ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ *ਜ਼ਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ* ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਛੇਦ 23 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ *ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ*6 (ਪੈਰਾ 13-14)। ਇਹ ਹੋਰ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ 2013 ਦਾ ਐਕਟ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਸਿੱਧੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ/ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖੀ

ਮਲ ਵਿੱਚ ਡੁਬੋਣ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਰਟੀਕਲ 23 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। "ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ" ਦੀ ਇੱਕ ਤੰਗ ਵਿਆਖਿਆ, ਇਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਉਹਨਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਕਰਨਾ ਜਿੱਥੇ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ, ਧਾਰਾ 23 ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਦੇ ਉਲਟ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹੀ ਤੰਗ ਵਿਆਖਿਆ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਫਲ ਰਹੇਗੀ ਅਤੇ ਵਾਕਾਂਸ਼ ਨੂੰ ਵੀ ਰੈਂਡਰ ਕਰੇਗਾ *"ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਸਮਾਨ ਰੂਪ"* otiose. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਅੱਗੇ ਸੀ ਇਸ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ *"ਸਹਿਮਤੀ"* ਵਰਕਰ ਦੁਆਰਾ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਮਜ਼ਦੂਰ ਨੂੰ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਰਿਲਾਇੰਸ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ *ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਲਈ ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ* (supra) ਦਾ ਅਨੁਸਰਣ ਕੀਤਾ *ਸੰਜੀਤ ਰਾਏ ਵਿ. ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ*7.

17. ਐਮਿਕਸ ਨੇ ਅੱਗੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ ਵੀ 'ਅਛੂਤਤਾ' ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਇੱਕ ਅਭਿਆਸ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਆਰਟੀਕਲ 17 ਦੇ ਤਹਿਤ ਇਸਦੀ ਮਨਾਹੀ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1955 ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਧਾਰਾ 7A ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ, ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਫ਼ਾਈ ਜਾਂ ਝਾੜੂ ਜਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕੰਮ ਨੂੰ 'ਛੂਤ-ਛਾਤ' ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਇੱਕ ਲਾਗੂ ਅਪੰਗਤਾ ਵਜੋਂ ਰੋਕਦਾ ਹੈ। ਦ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਨੇ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਦਾਲਤ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਮੰਨ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ ਧਾਰਾ 23 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

18. ਦ *ਇੱਕ ਦੋਸਤ* ਇਹ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਕਾਨੂੰਨੀ ਰਾਈਡਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਪਵਾਦਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟੀਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ: ਪਹਿਲਾਂ, ਸੈਕਸ਼ਨ 2(e) ਵਿੱਚ "ਪਾਗਲਖਾਨੇ" ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ:

"ਰੇਲਵੇ ਯਾਤਰੀ ਕੋਚ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਟਰ ਫਲੱਸ਼ ਲੈਟਰੀਨ, ਜਦੋਂ ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਅਜਿਹੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਗਲ ਲੈਟਰੀਨ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।"

ਦੂਜਾ, ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ *"ਹੱਥੀ ਮੈਲਾ"* ਸੈਕਸ਼ਨ 2(1)(g) ਵਿੱਚ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ

"ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਯੰਤਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ 'ਹੱਥੀ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ' ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

19. ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਸਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਸੰਭਵ ਵਿਆਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੱਗੇ ਇਹ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਅਤੇ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੇ ਕਾਫ਼ੀ ਜਾਂ ਲਗਭਗ ਕੁੱਲ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਜੋ ਮਜ਼ਦੂਰ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਢਾਂਚਾਗਤ ਵਿਤਕਰਾ ਬਰਕਰਾਰ ਨਾ ਰਹੇ।

20. NCSK ਦੇ ਕੰਮਕਾਜ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਵਾਧੂ ਮੈਂਬਰ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਖਾਲੀ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2022-23 ਦੌਰਾਨ ਕੋਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 32 ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਵੀ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ NCSK ਦੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇੱਕ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਰਫ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

21. ਸਿਖਿਆ *ਇੱਕ ਦੋਸਤ* ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 29(3) ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ8 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “CMC”) ਹਰ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮਿਲਣ ਲਈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2013 ਤੋਂ 2022 ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ, ਇਹ ਸਿਰਫ ਸੱਤ ਵਾਰ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। 3 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਕਫ਼ੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, 02.05.2023 ਦੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਦਖਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਐਮਸੀ ਅੱਠ ਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਦ *ਇੱਕ ਦੋਸਤ* ਸਟੇਟ ਮਾਨੀਟਰਿੰਗ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੱਦੇ ਨਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਅੰਕੜੇ ਦਾਇਰ ਕੀਤੇ9 (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “SMC”) ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਲਈ ਕੁਝ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "DVC") ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਅਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਚਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ SMCs ਦੇ ਗਠਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤਤਾਵਾਂ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

22. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ10 ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “SLSC”) ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ “DLC”) ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਸਰਵੇਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜਿੰਮੇਵਾਰ *"ਹੱਥੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅੰਤਮ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਸੂਚੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ"* ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ/ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਨੇ ਹੀ SLCs ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ Odisha DLSC ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਕੱਲਾ ਰਾਜ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ 05.07.23 ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ, ਰਾਜਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਨੇ ਵੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ ਅਤੇ ਉੜੀਸਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ।

23. ਐਮੀਕਸ ਨੇ ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦੇ ਕੇ ਸਾਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੀਐਮਸੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇੱਕ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਲ 2013 ਅਤੇ 2018 ਦੇ

ਸਰਵੇਖਣ, NCSK ਦੀਆਂ ਸਾਲ 2015-16, 2017- ਲਈ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕਰਕੇ ਇੱਕ ਤਾਜ਼ਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 18, 2018-19, 2019-20, ਸੀਐਮਸੀ ਦੀ 05.07.2023 ਨੂੰ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਅਤੇ ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਦਾਇਰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਡੇਟਾ ਬਾਰੇ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਾਰਨ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਉਪਾਅ ਕਰਨ।

ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਬੇਨਤੀਆਂ

24. ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੈਨਾ ਕੋਠਾਰੀ ਨੇ ਥਾਮੇਟ, ਸੈਂਟਰ ਫਾਰ ਰੂਰਲ ਏਮਪਾਵਰਮੈਂਟ, ਇੱਕ ਰਜਿਸਟਰਡ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸੀਨੀਅਰ ਵਕੀਲ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਕਿ ਅਦਾਲਤ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(1)(ਜੀ) ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ (ਬੀ) ਦੀ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਣ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂਅਲ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਿਆਪਕ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਵਿਆਖਿਆ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੇਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਜਾਂ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਫਾਈ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਹੱਥੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 11-16 ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਅਤੇ ਰਾਹਤ ਲਈ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਕਵਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੁਝ ਮਾਮੂਲੀ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦਸਤਾਨੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵੀ ਉਸ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਵਰੇਜ ਤੋਂ ਛੋਟ ਮਿਲੇਗੀ। ਮੌਜੂਦਾ ਸੈਕਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੇਂਜਰ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਤੋਂ. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਉਦੇਸ਼ਪੂਰਨ ਵਿਆਖਿਆ ਦੇਣ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ, ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਕੋਠਾਰੀ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਕੀਤਾ। *ਬੰਗਲੌਰ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੀਵਰੇਜ ਬੋਰਡ ਬਨਾਮ ਏ. ਰਾਜੱਪਾ*11, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ ਉਦਯੋਗ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ 'ਤੇ *ਐਕਸ ਬਨਾਮ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਕੱਤਰ, ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਪਰਿਵਾਰ ਭਲਾਈ, ਸਰਕਾਰ। NCT ਦਿੱਲੀ ਦੇ*12, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਮੈਡੀਕਲ ਟਰਮੀਨੇਸ਼ਨ ਆਫ ਪ੍ਰੈਗਨੈਂਸੀ ਸੋਧ ਐਕਟ 2021 ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿੰਗਲ ਅਤੇ ਅਣਵਿਆਹੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

25. ਸਿੱਖਿਅਤ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੇਂਜਰ ਦੀ ਸੰਮਲਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ। ਬੈਂਡੀਕੂਟ ਵਰਗੀਆਂ ਉਦਾਹਰਨਾਂ13, ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ "ਮੈਨਹੋਲਜ਼" ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ "ਮਸ਼ੀਨ ਹੋਲ" ਨਾਲ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਗ੍ਰੇਡਡ ਟਾਈਮਲਾਈਨ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਵਕੀਲ ਨੇ ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਨਮਸਤੇ ਵਰਗੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੀਆਂ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਇਹ ਰਾਜ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤੈਨਾਤ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ 'ਤੇ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਕੁਝ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਵੀ ਸੁਝਾਏ ਗਏ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਢੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ, ਸ਼ਨਾਖਤੀ ਕਾਰਡ ਜਾਰੀ ਕਰਨ, ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਅਤੇ ਰਾਜ,

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪ-ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰਨਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਤਜਵੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਡੇਟਾ ਨੂੰ ਵੱਖ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

26. ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਮਾਂਗੰਗੋ ਇੰਡੀਆ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਐਨਜੀਓ/ਟਰੱਸਟ, ਨੇ ਇੱਕ ਟਿਕਾਊ ਅਤੇ ਸਮਾਂਬੱਧ ਵਿਆਪਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ (ਨੈਸ਼ਨਲ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਟਰਾਂਸਫਾਰਮਿੰਗ ਇੰਡੀਆ) ਦੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲਈ ਰਿੱਟ ਜਾਂ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਨੀਤੀ ਐਕਸ਼ਨ ਪਲਾਨ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਕਰਨ ਲਈ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਅਪਨਾਉਣਾ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਵਜੋਂ ਘੋਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ, ਵਾਤਾਵਰਣ-ਅਨੁਕੂਲ ਕੂੜੇ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨ, ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲੜਕੀਆਂ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਮੁਫਤ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਕਿੱਤਾਮੁਖੀ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰੋਤਸਾਹਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਕਰੋ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਔਰਤਾਂ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਤ ਕਰੋ ਜੋ ਇਸ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਸਪੁਰਦਗੀ

27. ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 2 ਮਈ, 2023 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ, ਵਧੀਕ ਸਾਲਿਸਿਟਰ ਜਨਰਲ (ਏਐਸਜੀ) ਨੂੰ ਸੀਐਮਸੀ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਵਿਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕਰਨ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ। ਏਐਸਜੀ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੀਐਮਸੀ ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਕਿ ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਵਾਰ 8 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਕੋਵਿਡ ਮਹਾਂਮਾਰੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਾਅਦ ਦੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀਆਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀਆਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਸਮੇਤ ਕਮੇਟੀ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।14

28. ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਏਐਸਜੀ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਦੇ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਅਧੀਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਨਗਰਪਾਲਿਕਾ ਜਾਂ ਗ੍ਰਾਮ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਵਾਲੀ "ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ" ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੌਂਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 2013 ਦਾ ਐਕਟ ਖੁਦ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਆਪੀ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ; ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਇਹ ਸਥਾਨਕ

ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਕ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।15 ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ "ਸਵੱਛਤਾ ਅਭਿਆਨ" ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪਖਾਨਿਆਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਬੰਧਤ ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਸਕੇ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ, ਅਜਿਹੇ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਰਾਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਜਾਰੀ ਹੈ। . ਹਾਲਾਂਕਿ, ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਐਪ ਨੂੰ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਡੇਟਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਸਬੰਧਤ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ।

29. ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 2013 ਵਿੱਚ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ 10.48 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਚਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ 55.52 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। 2013 ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, ਲਗਭਗ 13,881 ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ੈਵੇਜਰਜ਼ ਦੇ ਰਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਵੇਰਵੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।16 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 194 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚ 2018 ਤੋਂ 2020 ਦਰਮਿਆਨ ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 44,217 ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ 176.87 ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 2013 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 663 ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚੋਂ 631 ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਅਤੇ 648 ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਐਫਆਈਆਰ ਦਰਜ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ।

30. ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਕਿ, ਵਨ-ਟਾਈਮ ਕੈਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸਨੇ 2,313 ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ਾਈਵਰਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਰਿਆਇਤੀ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਨਾਲ ਪੂੰਜੀ ਸਬਸਿਡੀਆਂ (5 ਲੱਖ ਤੱਕ) ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੁਨਰ ਵਿਕਾਸ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਵਿੱਚ 22,294 ਇੱਛੁਕ ਅਤੇ ਯੋਗ ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ੈਂਜਰ/ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੋਰ ਲਾਭ ਵੀ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ।17

31. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ 62.81 ਲੱਖ ਸੈਨੇਟਰੀ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੇ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਯਤਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 766 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, 650 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਦੱਸਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ 116 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਇਸ ਮਾਮਲੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ।18

32. ਐਮਿਕਸ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵਿੱਤ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ (ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ "ਐਨਐਸਕੇਐਫਡੀਸੀ") ਰਾਜ ਦੇ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਵਿੱਚ ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਗਠਿਤ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਲਈ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਏਜੰਸੀ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੁਸਾਇਟੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਐਨਐਸਕੇਐਫਡੀਸੀ ਦੁਆਰਾ

ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਸਤੀ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਡੇਟਾ ਹੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਡੇਟਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। NSKFDC ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਕੁੱਲ 58,098 ਮੈਨੂਅਲ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। NCSK ਦੁਆਰਾ 12.4.2023 ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ NSKFDC ਦੁਆਰਾ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ 2018 ਦੁਆਰਾ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਦਸਤੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਕੁੱਲ ਸੰਖਿਆ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਗਏ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਬਦਲਦੇ ਹਨ। 24.07.2021 ਅਤੇ 08.12.2021 ਦੇ ਡੇਟਾ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅੰਤਰ ਚੱਲ ਰਹੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਮਾਣਿਤ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ।19

33. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤਾ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਅਸੰਗਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। 1 ਦਸੰਬਰ, 2021 ਨੂੰ, ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਅਸਿਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰਬਰ 450 ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਕੁੱਲ 58,098 ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇੱਕ ਹੋਰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰ. 1254 ਮਿਤੀ 8.12.2021; ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕੋ ਜਿਹੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਇਆ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੋਈ ਮੌਤ ਹੋਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਪੰਜ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਸੀਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਹੋਏ 321 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਹਾਦਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਗਵਾਈ ਹੈ। ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ ਨੰ. 21.12.2021 ਦੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ 3822, ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਸ ਸਮੇਂ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਮਿਆਂ 'ਤੇ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸੰਖਿਆ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਯਤਨਾਂ ਕਾਰਨ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਤੇ ਐਕਟ 2013 ਦੇ ਉਪਬੰਧ।20

34. ਅੱਗੇ ਇਹ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯੋਜਨਾ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਲਾਭਾਂ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਸਰਗਰਮ ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੇਂਗਿੰਗ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ।21

35. ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਸੁਝਾਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ ਸ *ਦੋਸਤ* ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਸੀਐਮਸੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਈਕੋਸਿਸਟਮ (ਨਮਸਤੇ) ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਇੱਕ ਯੋਜਨਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ।22 ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਪੱਧਰੀ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ (ਵਰਕਿੰਗ ਕਮੇਟੀ, ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ/ਸ਼ਹਿਰੀ ਸਥਾਨਕ ਬਾਡੀ-ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀ) ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਕਮੇਟੀਆਂ

ਨਮਸਤੇ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਮਾਹੀ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨਗੀਆਂ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਵੱਖਰੀ ਟਾਸਕ ਫੋਰਸ ਦੀ ਕੋਈ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ।23

36. NCSK ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ 03.03.2023 ਨੂੰ 31.03.2025 ਤੱਕ ਦੀ ਮਿਆਦ ਲਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਚਾਰ ਖਾਲੀ ਮੈਂਬਰ ਅਸਾਮੀਆਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਨਾਮਜ਼ਦਗੀਆਂ ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਹਨ।24

37. ਸਾਲ 2019-20 ਲਈ NCSK ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਿਫਾਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ *"ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕੀ ਪੱਧਰਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਦੇਸ਼, ਰਾਜ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ, ਸ਼ਹਿਰੀ/ਪੇਂਡੂ, ਮਰਦ/ਔਰਤ ਆਦਿ 'ਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਲੇਟਫਾਰਮ 'ਤੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਜਨਗਣਨਾ।"* ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਨਿਰੀਖਣ NCSK ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਆਪਣੀ ਐਕਸ਼ਨ ਟੇਕਨ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ *"ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਦਾ ਆਧਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਕੰਮ ਵਾਲੀ ਥਾਂ/ਰੁਜ਼ਗਾਰਦਾਤਾ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਤਸਦੀਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਸਵੈ-ਘੋਸ਼ਣਾ ਹੀ। ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਅਜਿਹੇ ਤਸਦੀਕ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।*25

38. ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਤੱਕ, ਇਸ ਨੂੰ ਬਾਕੀ 2 ਰਾਜਾਂ (ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਤੇਲੰਗਾਨਾ) ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਬਾਰੇ 34 ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ। 23 ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਇੱਕ ਏਜੰਸੀ ਮਨੋਨੀਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, 26 ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ, 27 ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਚੌਕਸੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ 23 ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਬ-ਡਿਵੀਜ਼ਨ ਪੱਧਰੀ ਚੌਕਸੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।26 ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਉਣ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੈ।27

39. 02.05.2023 ਦੇ ਆਪਣੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ, ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਪਰੇਖਾ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੱਖਿਆ ਖੋਜ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਸੰਗਠਨ (DRDO) ਨਾਲ ਈਕੋ-ਫਰੈਂਡਲੀ ਬਾਇਓ-ਟਾਇਲਟ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ ਹੈ।28 ਯਾਤਰੀ ਕੋਚ ਲਈ. 31 ਮਾਰਚ, 2023 ਤੱਕ, 84,402 ਕੋਚਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁੱਲ 2,99,880 ਬਾਇਓ-ਟਾਇਲਟ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਟਰੇਨ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਮਨੋਨੀਤ ਕਲੀਨ ਟ੍ਰੇਨ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ (ਸੀਟੀਐਸ) 'ਤੇ ਉੱਚ ਦਬਾਅ ਵਾਲੇ ਜੈੱਟਾਂ ਅਤੇ ਖਾਸ ਰਸਾਇਣਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।29

40. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਐਮੀਕਸ ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਰੇਲ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਮਿਤੀ 04.06.2014 ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ

ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਹੈ।30 ਅਤੇ ਮਿਤੀ 13.10.201431 26.04.2023 ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ। ਰੇਲਵੇ ਨੇ ਸਫਾਈ ਸੇਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਆਊਟਸੋਰਸ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਿ ਕਾਮਿਆਂ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।32

41. NCSK ਦੀ ਤਰਫੋਂ ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਸਦੀ ਸੀਮਤ ਭੂਮਿਕਾ ਹੈ, ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਉਪਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਵਿੱਚ ਦੱਸੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹਨਾਂ ਉਪਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ 'ਤੇ ਕੇਂਦ੍ਰਿਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਲਟ, NSCK ਨਾ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਹੈ। ਇਸ ਕੋਲ ਸਬੰਧਤ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਲਬ ਕਰਨ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜ਼ੁਬਾਨੀ ਸਬੂਤ ਹੋਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਸਿੱਟੇ ਵਜੋਂ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੁਖੀ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਦਰੂਨੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਸਮੇਤ ਇਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਸਿਰਫ 16 ਕਰਮਚਾਰੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ।

42. 29.2.2004 ਨੂੰ NCSK ਐਕਟ, 1993 ਦੇ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਇੱਕ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਅਸਥਾਈ ਸੰਸਥਾ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਜਕਾਲ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਰਾਹੀਂ ਵਧਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਆਖਰੀ ਐਕਸਟੈਂਸ਼ਨ 1.4.2022 ਤੋਂ 31.3.2025 ਤੱਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।33.

43. ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, NCSK ਨੇ ਕੁਝ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 20 ਪੁਆਇੰਟਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਸੂਚੀ ਨੂੰ ਸਰਕੂਲੇਟ ਕਰਨਾ, ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਬਜਟ ਹੈਡ ਖੋਲ੍ਹਣ ਅਤੇ ਫੰਡ ਅਲਾਟ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇਣਾ ਆਦਿ। ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2022-23 ਦੌਰਾਨ 31.03.2023 ਤੱਕ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ, 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਵੀ ਲਿਆ ਸੂਓ ਮੋਟੂ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ, ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ 2022-23 ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਹੋਈਆਂ ਮੌਤਾਂ ਦੇ 19 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ, ਅਖਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਨੋਟਿਸ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ 15 ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

44. ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਉੱਤਰਦਾਤਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਕਦਮਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਕਿ 1993 ਤੋਂ, ਸੀਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹਾਦਸਿਆਂ ਕਾਰਨ 1,035 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਜਾਨ ਚਲੀ ਗਈ। ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਦੇ 27 ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂth ਮਾਰਚ 2014 ਵਿੱਚ ਸੀਵਰਾਂ/ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ 948 ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

45. ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਮਿਤੀ 18.04.2023, ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇੱਥੇ 4478 ਸਥਾਈ ਅਤੇ 9897 ਆਊਟਸੋਰਸਡ ਹਨ। *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ* ਕੰਟੋਨਮੈਂਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਮ ਸਵੱਛਤਾ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ34. ਇਹ ਅੱਗੇ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਸੈਨੇਟਰੀ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਵੀ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 2013 ਤੋਂ ਕੰਟੋਨਮੈਂਟ ਬੋਰਡਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਿਤ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੌਤਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ।

46. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਪਾਅ (ਇੱਕ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਰਿਸਪਾਂਸ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਯੂਨਿਟ (ERSU) ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ), ਇੱਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ, ਇੱਕ ਹੈਲਪਲਾਈਨ ਨੰਬਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ।35, ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਤਰੀਕਿਆਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਅਤੇ ERSU ਵਿਖੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਕਰਨਾਂ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਉਪਲਬਧਤਾ) ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਜਾਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਰੇਕ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੈ।36 ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਅਤੇ ਨਮਸਤੇ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਸਮੇਤ, ਐਕਟ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜਾਂ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਢੁਕਵੇਂ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ।37

ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਤਰਕ

47. 2013 ਦਾ ਐਕਟ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਐਕਟ ਦਾ ਅਧਿਆਇ IV, ਸਿਰਲੇਖ *'ਸ਼ਹਿਰੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ* ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਤੋਂ 16 ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਪੂਰਾ ਹੈ ਕੋਡ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਪੁਨਰਵਾਸ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਜੋ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਹੈ। ਇਹ ਸਰਵੇਖਣ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ ਲਈ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਅਤੇ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਲਈ ਸੈਕਸ਼ਨ 14 ਅਧੀਨ ਹੈ।

48. ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਧੀ [ਅਤੇ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ] 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਨਿਯਮ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ, ਨਿਯਮ 11 ਦੇ ਅਧੀਨ SLSC ਅਤੇ DLSC, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਨਿਭਾਉਣ ਲਈ। ਨਿਯਮ 11(2) ਦੇ ਤਹਿਤ, SLSCs ਅਤੇ DLSCs ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਅਸ਼ੁੱਧ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਪਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਲੀਡਰਾਂ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ *ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ* ਨਿਯਮ 11(3) ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ। ਨਿਯਮ 11(4) ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਘੋਸ਼ਣਾ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ

ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਨਿਯਮ 11(5) ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੂਚੀਆਂ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਲਈ ਤਸਦੀਕ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ। ਨਿਯਮ 11(6) ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਘਰ-ਘਰ ਸਰਵੇਖਣ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਪਾਗਲ ਪਖਾਨਿਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਡੇਟਾ ਸਹੀ ਹੈ, ਨਿਯਮ 11(8) ਦੇ ਤਹਿਤ ਓਵਰਸੀਅਰ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਇਤਰਾਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਸੁਣਵਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਸੂਚੀ DLSC ਦੁਆਰਾ ਕੰਪਾਇਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਦੁਆਰਾ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸੈਕਸ਼ਨ 11(6) ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਧਾਰਾ 12 ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਧਾਰਾ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ।

49. ਸੂਚੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ 'ਤੇ, ਧਾਰਾ 6(2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀ ਗਈ ਧਾਰਾ 11(7) ਦੇ ਅਧੀਨ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਘੋਸ਼ਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦਸਤੀ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ *ਡਿਸਚਾਰਜ ਖੜ੍ਹੇ* ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ। ਇਹ ਵਿਵਸਥਾ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਦਿਲ ਹੈ - ਘੋਸ਼ਣਾ *ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ* ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦੇ ਪੰਜੇ ਤੱਕ ਦਸਤੀ scavengers ਦਮਨਕਾਰੀ ਪੇਸ਼ੇ. ਕਾਨੂੰਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ। 2013 ਐਕਟ, ਉਪਰੋਕਤ ਉਪਬੰਧਾਂ ਸਮੇਤ, ਇਸ ਲਈ, ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਸਮਝਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ *ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ.*

50. ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਹੱਕ ਸੈਕਸ਼ਨ 13 ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇੱਕ ਫੋਟੋ ਪਛਾਣ ਪੱਤਰ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਨਿਰਭਰ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ, ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੀ ਨਕਦ ਸਹਾਇਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਕਟ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫ਼ਾ, ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਪਲਾਟ ਦੀ ਅਲਾਟਮੈਂਟ, ਘਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਵਿੱਤੀ ਸਹਾਇਤਾ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਇੱਕ ਬਾਲਗ ਮੈਂਬਰ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰੋਜ਼ੀ-ਰੋਟੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਦੀ ਵੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਿਖਲਾਈ ਦੀ ਮਿਆਦ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ₹ 3,000 ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ, ਵਿਕਲਪਕ ਕਿੱਤੇ ਲਈ ਰਿਆਇਤੀ ਕਰਜ਼ਾ, ਆਦਿ।

51. ਇਹ ਮੁੜ-ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਹੱਕ ਸਿਰਫ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜੋ ਸੈਕਸ਼ਨ 11(6) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਜਾਂ ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 12(3) ਅਧੀਨ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦਾ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

52. ਇਹ ਪੁਨਰਵਾਸ ਸਿਰਫ ਪਛਾਣ 'ਤੇ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਵਾਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ. ਯੂਨੀਅਨ ਨੇ ਹਾਲਾਂਕਿ ਦਲੀਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ (i) 2013 ਐਕਟ ਕਿਸੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਪਰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ

ਸਰਵੇਖਣ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ (ii) 2013 ਅਤੇ 2018 ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਏ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ

53. ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਥਾਨਕ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ, ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ, ਆਕਰਸ਼ਕ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2013 ਐਕਟ ਇੱਕ ਨਿਯਮਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹੈ: ਇਹ ਮੁਕਤੀ ਹੈ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਕੋਡ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ. 2013 ਐਕਟ ਦਾ ਬੁਨਿਆਦੀ ਉਦੇਸ਼, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਇਸਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਤੋਂ38 ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਪੁਨਰਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪੁਨਰਵਾਸ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਪਰ ਪਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਛਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਕਦਮ ਹੈ। ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਪੁਨਰਵਾਸ ਕਾਰਜਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਵਿਧਾਨਕ ਸਕੀਮ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਵਿਆਖਿਆ ਰਾਹੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਸਰਕਾਰਾਂ - ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਦੇ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਲਾਘਾਯੋਗ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨੀਤੀ-ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

54. ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਰਤੱਵ-ਪਾਬੰਦ ਜਿਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਕਾਰਜਪ੍ਰਣਾਲੀ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਟਰਿਗਰ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗੈਰਹਾਜ਼ਰ ਹੈ। ਟਰਿੱਗਰ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ 2013 ਐਕਟ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਵਚਨਬੱਧਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ *ਆਰਾਮ ਨਾਲ* ਗੈਰ-ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੁਆਰਾ. ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ 'ਤੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਦੋਂ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਕੇ ਮਾਰਗਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਿਸਮ ਦੀ ਨੀਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾ ਤੋਂ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ।

55. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ *ਸਵਰਾਜ ਅਭਿਆਨ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤ ਯੂਨੀਅਨ*39ਨੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ, 2013 ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਰਾਜ ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ:

"109. ਇਹ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ NFS ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਇੱਛਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨਸੂਬਿਆਂ 'ਤੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ NFS

ਐਕਟ ਨੂੰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮਾਂ ਲੱਗ ਗਿਆ ਹੈ। ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਅਜੀਬ ਹੈ. ***<u>ਇੱਕ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਸੰਸਦ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਵਾਨਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦੇਰੀ ਕਰਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੰਸਦ ਮੂਕ ਦਰਸ਼ਕ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕੀ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ?</u>*** *ਕੀ "ਸੰਘੀਵਾਦ" ਦਾ ਇਹੀ ਮਤਲਬ ਹੈ?* ***<u>ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸੰਸਦੀ ਕਨੂੰਨ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਅਣਗਹਿਲੀ ਵਰਤਣਾ ਹੀ ਘੋਰ ਹਫੜਾ-ਦਫੜੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ, ਇਸੇ ਤਰਕ 'ਤੇ, ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਜ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਫਾਇਦੇ ਲਈ ਬਣੇ ਹੋਰ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗੀ। ਉਮੀਦ ਹੈ, ਕੋਈ, ਕਿਤੇ, ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸੰਭਵ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰੇਗਾ।</u>***"

56. ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਨਤੀਜੇ *ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਐਕਟ ਕੇਸ* (supra) ਵੀ ਦਸਤੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਫ਼ਾਈ ਸੇਵਕ - 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਪੂਰੀ ਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਵੱਲ ਪਹਿਲਾ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਯੋਜਨਾ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਜਿੱਥੇ ਸੰਸਦੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਯੋਗਤਾ ਦੁਆਰਾ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੱਤਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਦੋਵਾਂ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ, ਉਚਿਤ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਲਈ ਸੀ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣ ਲਈ ਮਾਪਦੰਡ ਤੈਅ ਕਰਨ। 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੀ। ਦੋਵਾਂ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੋਈ ਕਦਮ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।

ਪਿਛਲੇ (2013 ਅਤੇ 2018) ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੀ ਨਾਕਾਫ਼ੀ

57. ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਬੇਨਤੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਅਤੇ 2018 ਵਿੱਚ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੋਬਾਈਲ ਐਪਲੀਕੇਸ਼ਨ 'ਤੇ ਨਿਰੰਤਰ ਸਵੈ-ਘੋਸ਼ਣਾ ਸਰਵੇਖਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਬੇਨਤੀਆਂ ਵੀ ਗਲਤ ਹਨ। ਇਹ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾ ਤਾਂ 2013 ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। <u>ਇਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਸੌਂਪੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਗਠਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।</u> ਜੋ ਕਿ ਹੈ ਕਹੋ, ਜਿੱਥੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਇੱਕ ਖਾਸ ਵਿਧੀ ਅਤੇ ਢੰਗ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ਢੰਗ ਅਤੇ ਢੰਗ ਦੀ ਹੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਵਿਧੀ ਜਾਂ ਢੰਗ ਨਹੀਂ ਅਪਣਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

58. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਜੋ ਕਿ *"ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਚੀਜ਼ ਉਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਜ਼ਰੂਰੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵਰਜਿਤ ਹਨ"*40 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ 2013 ਅਤੇ 2018 ਦੇ

ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਲਈ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਦਰਅਸਲ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੋਜ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦੁਆਰਾ ਆਈ *ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕੌਂਸਲ ਆਫ਼ ਟਰੇਡ ਯੂਨੀਅਨਜ਼ ਬਨਾਮ ਭਾਰਤੀ ਯੂਨੀਅਨ41* ਜਿੱਥੇ ਹਾਈਕੋਰਟ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਸਰਵੇਖਣ 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਖ਼ਤੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਵੈਧ ਸਰਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ: *"30. ਹੁਣ, ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਅਤੇ ਪਛਾਣ ਵੱਲ ਆਉਂਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੇਂਜਰਜ਼ ਐਕਟ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਲ 2013 ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ 21 ਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਹੈ।* ***<u>ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਹ ਮੰਨ ਕੇ ਵੀ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂਅਲ ਸਕੈਵੇਂਜਰਜ਼ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ 11 ਦੇ ਉਪ-ਨਿਯਮਾਂ (10) ਤੋਂ (12) ਦੇ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇੱਕ ਅੰਤਮ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ.</u>*** …

> 33. … *ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਵਾਰ ਸੂਚੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੀ ਇਕਸਾਰ ਰਾਜ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।* ***<u>ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਰਾਜ ਨੂੰ ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਰੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਸਾਰੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਵਿਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਦੋਵਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਦੇਣਾ ਹੋਵੇਗਾ।</u>***"

59. ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਬੰਬਈ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਸੀ *ਵਿਮਲਾ ਗੋਵਿੰਦ ਚੋਰੋਟੀਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਨਾਮ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ42* ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਆਯੋਜਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ:

> "31. … (iv) *ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰਦਾਤਾ ਨੰਬਰ 1 ਭਾਵ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਰਾਜ ਅਗਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਕੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।* ***<u>2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਅਤੇ 12 ਅਤੇ ਧਾਰਾ 14 ਅਧੀਨ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸਮਾਨ ਅਭਿਆਸ ਅਤੇ 15 2013 ਦੇ ਉਕਤ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ।</u>***"

60. ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਨੋਟਿਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਧਾਰਾ 11(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਆਰਜ਼ੀ ਸੂਚੀ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ; ਧਾਰਾ 11(5) ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੋਈ ਇਤਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਗੇ ਗਏ ਅਤੇ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਧਾਰਾ 11(6) ਅਧੀਨ ਕੋਈ ਅੰਤਿਮ ਸੂਚੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਇਸ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵੈਧ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਿੱਟੇ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਨਿਯਮ 11 ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 2013 ਅਤੇ 2018 ਵਿੱਚ ਸਬੰਧਤ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਸਨ।

61. ਦ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਨੇ 2013 ਅਤੇ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਅਸੰਗਤ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਾਰਣੀ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਦਲੀਲਾਂ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੇ ਆਪ ਇਹ ਦਰਸਾਏਗਾ ਕਿ 2013 ਅਤੇ 2018 ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ ਇਕਸਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ:

ਰਾਜ	ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 2013 ਸਰਵੇਖਣ	ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ 2018 ਸਰਵੇਖਣ	ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਜਵਾਬ dt. 08.12.2021 ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਭਾ ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ	ਜਵਾਬ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮਿਤੀ 24.07.2019 ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਭਾ ਤਾਰਾ ਰਹਿਤ ਸਵਾਲ	ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ dt. 18.04.2023	NCSK ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ dt. 01.05.2023
ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼	12095	17828	32473 ਹੈ	30375 ਹੈ	32473 ਹੈ	19712

ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ	0	7298	6325	7378 (ਪਛਾਣਿਆ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ 2013 ਸਰਵੇਖਣ)	0	7378
ਉੱਤਰਾਖੰਡ	137	4787	4988	4924	ਸ਼ਹਿਰੀ ਵਿੱਚ 0 ਖੇਤਰ	6033
ਰਾਜਸਥਾਨ	338	2590	2673	2928	ਕੋਈ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਜਵਾਬ	2590
ਕਰਨਾਟਕ	732	1754	2927	2486	7493 ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ 2013 ਤੋਂ 2020 ਤੱਕ	1754

ਆਂਧਰਾ **ਪ੍ਰਦੇਸ਼**	78	1982	1793	2060	1984 (ਨੰ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਵੇਖਣ ਸਾਲ)	1982
ਬਿਹਾਰ	137	0	131	137	ਕੋਈ ਦਸਤੀ ਨਹੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ 2018, ਵੀ ਹਾਲਾਂਕਿ 2797 ਸੈਨੇਟਰੀ ਲੈਟਰੀਨ ਪਾਇਆ	0

62. ਇੱਥੇ ਡੇਟਾ 'ਤੇ ਕੁਝ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਵਿੱਚ 2020 ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਅੰਸ਼ਕ ਸਰਵੇਖਣ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ 7493 ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, 2013 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇੱਥੇ ਸਿਰਫ 732 ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ ਅਤੇ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ 1754 ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। 2013 ਤੋਂ 2018 ਅਤੇ ਫਿਰ 2020 ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਾਧਾ, 2013 ਅਤੇ 2018 ਦੋਵਾਂ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਘਟਾਉਂਦਾ ਹੈ।

63. ਸਰਵੇਖਣ ਬਾਰੇ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਇਸ ਸੰਦੇਹ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਦੇ ਲੈਟਰੀਨਾਂ 'ਤੇ ਸਰਵੇਖਣ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਅੰਕੜੇ ਛਾਉਣੀ ਬੋਰਡਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦਿਆਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਹਨ। ਕੰਟੋਨਮੈਂਟ ਬੋਰਡਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਗਰਾ ਵਿੱਚ 574, ਜਬਲਪੁਰ ਵਿੱਚ 153 ਅਤੇ ਜੰਮੂ ਵਿੱਚ 12 ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਢਾਹ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸੁਝਾਅ ਦੁਆਰਾ, ਪਾਗਲ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 2013 ਅਤੇ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਦੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਖੁੰਝ ਗਏ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਨਿਯਮ 11(2) ਦੇ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹਿਆ ਗਿਆ ਸੈਕਸ਼ਨ 11 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸਰਵੇਖਣ, ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ SLSC ਅਤੇ DLSCs ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਢੁਕਵੀਂ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਚਲਾਉਣਗੇ। *ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਜਿਹੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਪਾਗਲ ਪਖਾਨੇ ਹਨ* ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

64. ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਕੜੇ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ 2013 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 2018 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਾਲੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਘੱਟ ਸੀ। ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸੰਘ ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨੰਬਰ ਵੀ ਦੱਸੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ਪਛਾਣੇ ਗਏ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਅਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਅਸੰਗਤ ਹੈ। ਇਹ ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ NCSK ਦੁਆਰਾ 2015-16 ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਹਰ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਗਈ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2015-16 ਵਿੱਚ, NCSK ਦਾ ਰੁਖ ਸੀ.

> *"ਮੈਨੂਅਲ ਸਫ਼ੈਵੇਜਰਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ... ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅੰਕੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।*

“ਮੈਨੁਅਲ ਸਫ਼ੈਵੇਜਰਜ਼ ਦੀ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ ਐਕਟ ਦੀ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜੇ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਾਹਮਣੇ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸਰਕਾਰੀ ਅਤੇ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ... ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਿਫ਼ਾਰਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਹੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਅੰਕੜੇ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

NCSK ਨੇ 2018-19 ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ:

"ਅੱਜ ਤੱਕ, ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਅੰਕੜਾ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅੰਕੜਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਵੱਖੋ-ਵੱਖਰਾ ਹੈ।"43

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, 2019-20 ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, NCSK ਨੇ ਕਿਹਾ:

ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਅੰਕੜੇ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਗੁਣਵੱਤਾ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਲੋੜ ਹੈ। ***<u>ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਜਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜ/ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਲਈ ਸਰਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤ ਮੈਨੁਅਲ ਸਫ਼ੈਵੇਜਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਾਰੇ ਯਕੀਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।</u>***"

65. ਵਾਸਤਵ ਵਿੱਚ, 05.07.2023 ਨੂੰ, ਸੀਐਮਸੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੀਐਮਸੀ ਵਿੱਚ, ਨੀਤੀ ਆਯੋਗ ਦੇ ਉਪ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਦੱਸੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਰਵੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਰਹਿ ਗਏ ਸਨ। ਇਸ ਪੜਾਅ 'ਤੇ, ਇਹ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ *<u>ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਅੰਦੋਲਨ</u>* (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ 2013 ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀਆਂ ਕਮੀਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦੇਖਿਆ ਸੀ:

"ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 'ਹੱਥੀ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ' ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਸਰਵੇਖਣ ਸਿਰਫ਼ 3546 ਵਿਧਾਨਕ ਕਸਬਿਆਂ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਫੈਲਿਆ। ਇਸ ਸੀਮਤ ਆਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਨੰਬਰ 1 ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਰਵੇਖਣ ਨੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪ੍ਰਗਤੀ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਮਿਤੀ 27.02.2014 ਦੇ "ਹੱਥੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ" ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਅਨੁਪਾਤ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਲਈ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੀਮਤ ਸਾਧਨਾਂ ਨਾਲ 1098 ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਬਿਹਾਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ। 27.02.2014 ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਿਰਫ 136 ਦੀ

ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਰਾਜਸਥਾਨ ਰਾਜ ਵਿੱਚ, ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਨੇ 816 ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀ 27.02.2014 ਦੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ 46 ਦੀ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

11. ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤੇ ਉਪਰੋਕਤ ਅੰਕੜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਿਰੰਤਰ ਜਾਰੀ ਹੈ। 1993 ਦਾ ਐਕਟ ਲਗਭਗ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸੁੱਕੀਆਂ ਲੈਟਰੀਨਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਰਾਜਾਂ ਨੇ 1993 ਦੇ ਐਕਟ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰਨ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਨਕਾਰਦਿਆਂ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।

12. ਇੱਕ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪਾਲਣਾ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਦਖਲ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ ਬੁਰਾਈ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਭਲਾਈ ਲਈ "ਦ ਪ੍ਰੋਹਿਬਿਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਪਲਾਇਮੈਂਟ ਐਜ਼ ਮੈਨੂਅਲ ਸਵੇਂਜਰਜ਼ ਐਂਡ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੀਹੈਬਲੀਟੇਸ਼ਨ ਐਕਟ, 2013" ਨਾਮਕ ਐਕਟ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ 18.09.2013 ਨੂੰ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦੀ ਮਨਜ਼ੂਰੀ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਐਕਟ ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ, ਨਾ ਹੀ ਧਾਰਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

17 ਨਾ ਹੀ ਇਹ 1993 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਮਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। 2013 ਦਾ ਐਕਟ ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਆਰਟੀਕਲ 17 ਅਤੇ ਆਰਟੀਕਲ 21 ਨੂੰ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਟੈਂਕੀਆਂ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੇਲਵੇ ਟਰੈਕਾਂ 'ਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

66. ਇਸ ਲਈ, ਜਦੋਂ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਾਇਆ ਸੀ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਸੀ, ਯੂਨੀਅਨ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਉਸੇ ਸਰਵੇਖਣ 'ਤੇ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ।

III: ਸੰਸਥਾਵਾਂ

67. 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਸ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਗਠਿਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ:

ਐੱਸ. ਨੰ.	ਸੰਸਥਾ	ਸੈਕਸ਼ਨ/ਨਿਯਮ
1.	ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ	ਸੈਕਸ਼ਨ 3, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਐਕਟ, 1993 ਲਈ; ਦੇ ਤਹਿਤ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਵਿਧਾਨਕ ਕਾਰਜ
2.	ਸਫ਼ਾਈ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕਰਮਚਾਰੀ	ਧਾਰਾ 31, 2013 ਐਕਟ।
3.	ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ	ਧਾਰਾ 32, 2013 ਐਕਟ
4.	ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ	ਧਾਰਾ 29, ਮਨਾਹੀ ਐਕਟ, 2013
5.	ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ	ਧਾਰਾ 26, ਮਨਾਹੀ ਐਕਟ, 2013
		ਧਾਰਾ 24, ਮਨਾਹੀ ਐਕਟ, 2013

6.	ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ	ਨਿਯਮ 11, ਮਨਾਹੀ ਨਿਯਮ, 2013
7.	ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ	ਨਿਯਮ 11, ਮਨਾਹੀ ਨਿਯਮ, 2013

68. ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਲਾਗੂ ਹੋਣਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕੰਮਕਾਜ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਐਕਟ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ 'ਤੇ ਚੈਕ ਅਤੇ ਸੰਤੁਲਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਲਾਗੂ ਕਰਨ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਗਾਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ, ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਇਹ ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਅਣਗਹਿਲੀ ਅਤੇ ਕਾਰਜਪਾਲਿਕਾ ਦੁਆਰਾ ਨਿਸ਼ਕਿਰਿਆ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਰੇ ਹੋਏ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਘਟਾ ਦੇਵੇਗੀ। ਹਰੇਕ ਸੰਸਥਾ ਨਾਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੇਠਾਂ ਨਜਿੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ-

ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ

69. NCSK ਇੱਕ ਵਿਧਾਨਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ ਜੋ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਐਕਟ, 1993 ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ, ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਿਰਫ 1997 ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸੋਧਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ, ਕਮਿਸ਼ਨ 2013 ਤੱਕ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ। ਸੈਕਸ਼ਨ 31। 2013 ਐਕਟ ਦੇ, ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, NCSK ਨੂੰ ਕੁਝ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਜ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ, ਹਾਲਾਂਕਿ NCSK ਐਕਟ, 1993 ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ NCSK ਲਈ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਮਿਆਦ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ, NCSK ਨੂੰ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। NCSK ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਕਾਰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਇਹ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਹੈ; ਐਕਟ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰਨ ਲਈ; ਐਕਟ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ; ਅਤੇ ਲੈਣ ਲਈ *suo motu* ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਨਾ ਕਰਨ

ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਦਾ ਨੋਟਿਸ। NCSK ਦਾ ਕੰਮ ਨਾ ਕਰਨਾ ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ ਦੇ ਲਾਗੂਕਰਨ ਨੂੰ ਅਧਰੰਗ ਬਣਾ ਦੇਵੇਗਾ।

70. ਇਹ ਇਸ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ NCSK ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ. NCSK ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਵਾਈਸ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਮੈਂਬਰ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਸਾਲ 2022-23 ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਦੱਸਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਸਟਾਫ ਦੀ ਕਮੀ ਹੈ।

ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ

71. 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ, ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ (ਸੈਕਸ਼ਨ 31 ਦੁਆਰਾ), ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਲਈ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ। *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ।* ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਕੰਮ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ NCSK ਦੇ ਕਾਰਜ। ਇਸ ਲਈ ਰਾਜ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਵੀ ਬਰਾਬਰ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਾਰ-ਵਾਰ, NCSK ਨੇ ਨੋਟ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਗਠਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਲ 2019-20 ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਾਲਾਨਾ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਰਿਪੋਰਟ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਕਾਰਨ ਲੋਕ NCSK ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨੇ ਕਿਹਾ:

> *"ਕਮਿਸ਼ਨ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਵੱਖਰੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਵਿੱਚ, ਦੇਸ਼ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਤੋਂ ਆਏ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਕੋਲ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਉਠਾਉਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ। ਇਹ ਪਟੀਸ਼ਨਕਰਤਾਵਾਂ ਲਈ ਅਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਵੀ ਬੋਝ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਹਰ ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਸ ਰਾਜ ਦੇ ਪਟੀਸ਼ਨਰ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੇ ਨਿਪਟਾਰੇ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ, ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ, ਸਬੰਧਤ ਸਥਾਨਕ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਕੋਲ ਮਾਮਲਾ ਉਠਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ।"*

72. ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਦੇ ਲੰਬਿਤ ਹੋਣ ਦੇ ਦੌਰਾਨ, NCSK ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਸੰਘ ਨੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਹਲਫਨਾਮੇ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ। ਦ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਲਫ਼ਨਾਮੇ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਦੇ ਅੰਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਅਸੰਗਤੀਆਂ ਕਾਰਨ ਸਹੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਗਠਨ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸਪੱਸ਼ਟਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੀ, ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤੇ ਗਏ ਟੇਬਲਾਂ ਤੋਂ ਅਤੇ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ*, ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਇਸ ਲਈ ਸਮਰਪਿਤ ਕਮਿਸ਼ਨ ਬਣਾਏ ਹਨ *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ*. ਦਰਅਸਲ,

ਯੂਨੀਅਨ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਕੜੇ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਮਿਸ਼ਨ ਗਠਿਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਉਹ ਨਾ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। 2013 ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ ਰਾਜ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੰਸਥਾਗਤ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਘਾਟ ਲਈ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ

73. ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਸੰਸਥਾ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਲਈ ਕੇਂਦਰੀ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 29 ਦੇ ਤਹਿਤ ਗਠਿਤ ਸੀ.ਐਮ.ਸੀ. ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ *ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ* ਮੈਂਬਰ ਸਮੇਤ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ ਵਿੱਚ ਰਾਜ ਮੰਤਰੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਲਈ ਕੌਮੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ, ਐਨ.ਸੀ.ਐਸ.ਕੇ., ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣ ਵਾਲੇ ਯੋਜਨਾ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਮੈਂਬਰ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ 3 ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ, 7 ਮੰਤਰਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਕੱਤਰਾਂ ਆਦਿ ਨੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਧਾਰਾ 30 ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਰੂਰੀ, ਬਰਾਬਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹਨ। ਇਹ 2013 ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਕੇਂਦਰ ਅਤੇ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਅਤੇ ਸਲਾਹ ਦੇਣ ਲਈ ਹੈ *ਸਾਰੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨਾ।* 2013 ਐਕਟ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਅਧਿਕਾਰ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ *ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਜਾਂਚ ਕਰੇ* ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨਾ। ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਵਿਆਪਕ ਅਤੇ ਵਿਆਪਕ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਇਸਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

74. ਅਫ਼ਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਮੇਟੀ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 29(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਛੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਨੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਵਕਫੇ ਬਾਅਦ 05.07.2023 ਨੂੰ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 02.05.2023 ਨੂੰ ਹੋਈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਗਏ ਆਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਸਪਸ਼ਟਤਾ ਲਈ ਦੁਬਾਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> *"ਅਸੀਂ ਧਿਰਾਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਅਤ ਵਕੀਲ ਸੁਣੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਵਿਦਵਾਨ ਏ.ਐਸ.ਜੀ. ਕੇਂਦਰੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਇੱਕ ਵਿਹਾਰਕ ਢੰਗ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਮੇਟੀ ਵਿੱਚ 20 ਤੋਂ ਵੱਧ ਮੈਂਬਰ ਹਨ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਇਸ ਦੀ ਮੀਟਿੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਿਕਾਰਡ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਵਿੱਚ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਸੱਤ ਵਾਰ ਮੀਟਿੰਗ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ...*
>
> *ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਏ.ਐਸ.ਜੀ. ਇਸ ਲਈ ਐਕਟ ਦੇ ਸਰਵੇਖਣ, ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਸੰਪੂਰਨ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਐਕਟ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਸਟੇਟ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਵਿਹਾਰਕ ਢੰਗ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਏ.ਐਸ.ਜੀ. ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਸਮਾਂ ਰੇਖਾਵਾਂ ਵੀ ਦਰਸਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ।"*

CMC ਇੱਕ ਕੇਂਦਰੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਥਾਰਟੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਜੋ 2013 ਐਕਟ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਲਮੇਲ ਅਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਨੂੰ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। 2013 ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਤਬਕੇ ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਨੂੰ ਅਵੇਸਲੇ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਤੇ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਅਯੋਗਤਾ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ।

ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ

75. ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸੀ.ਐਮ.ਸੀ., ਕੋਲ ਕਈ ਹਨ *ਦਫ਼ਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ* ਮੈਂਬਰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮਜ਼ਦ ਮੰਤਰੀ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਮੰਤਰੀ-ਇੰਚਾਰਜ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਲਈ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਨੁਮਾਇੰਦੇ, ਆਦਿ ਜਿਵੇਂ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 26 ਦੁਆਰਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਕੰਮ ਵੀ ਧਾਰਾ 27 ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਆਪਕ ਹਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਨਿਗਰਾਨ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹਨ ਜੋ ਕਿ 2013 ਦੀ ਧਾਰਾ 26 ਦੇ ਅਧੀਨ ਵਿਧਾਨਿਕ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ। ਐਕਟ.44

76. ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਕਲਿਤ ਅਤੇ ਦੁਆਰਾ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਡੇਟਾ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਸਾਰਣੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਬੂਤ ਹਨ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਜਾਂ ਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ ਹਨ ਜਾਂ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਰਿਕਾਰਡ 'ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਕੋਈ ਸਮੱਗਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿਸੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਰਾਜ	**NCSK ਰਿਪੋਰਟ**	**ਯੂਨੀਅਨ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮਾ ਮਿਤੀ**	**NCSK ਦੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਾ (ਪੰਨਾ 44 ਭਾਗ**	**ਦੀ ਯੂਨੀਅਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਲਫਨਾਮਾ**

	2019-20 **(ਪੰਨਾ 90, ਭਾਗ 2)**	**18.04.2023** **(Vol.3)**	**4)**	**ਮਿਤੀ 05.07.2023** **(Vol.7)**
ਅਸਾਮ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ (p. 180 of ਭਾਗ 3)	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਡੀਸੀ: 08.08.2018 LDM: 18.07.2019 (Vol.7 ਦਾ p.18)
ਮਣੀਪੁਰ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ	ਰਾਜ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਫੈਸਲਾ ਕਰੋ (ਪੀ. ਭਾਗ 3 ਦਾ 499)	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ	-

	ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ		SMC ਦੇ	
ਮੇਘਾਲਿਆ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ (ਪੰਨਾ 503 ਦੀ ਵੋਲ. 3)	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	-
ਨਾਗਾਲੈਂਡ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ (ਪੀ. ਭਾਗ ਦੇ 522 3)	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	-

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜ ਕਿ ਇਹ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੈ ਸਮਾਜਿਕ ਭਲਾਈ ਵਿਭਾਗ (ਪੰਨਾ 846 of ਵੋਲ. 3)	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ ਲਈ (ਭਾਗ 7 ਦਾ ਪੰਨਾ 28)
ਦਮਨ ਅਤੇ ਭਗਵਾਨ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ 'ਤੇ 24.11.2022	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	ਡੀਸੀ: 24.11.2022 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ (ਭਾਗ 7 ਦਾ ਪੰਨਾ 31)

	SMC ਦੇ			

ਦਿੱਲੀ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	-
ਲੱਦਾਖ		ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਜੀ.ਓ. ਮਿਤੀ 03.02.2022 (ਪੰਨਾ 899 ਦੀ ਵੋਲ. 3)	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ	-
ਲਕਸ਼ਦੀਪ	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	ਲੋੜ ਨਹੀਂ (ਪੰਨਾ 920 ਭਾਗ 3 ਦਾ)	ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ	-

ਪੁਡੂਚੇਰੀ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ	ਨੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਬਾਰੇ ਸੰਵਿਧਾਨ SMC ਦੇ	ਡੀਸੀ: 16.06.2013 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ (ਭਾਗ 7 ਦਾ ਪੰਨਾ 92)

ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ

77. ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ: ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਉਪ-ਮੰਡਲ। ਡੀਵੀਸੀ 2013 ਐਕਟ ਦੀ ਧਾਰਾ 24(2) ਅਧੀਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ, ਪੁਲਿਸ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਸਬ-ਡਵੀਜ਼ਨਲ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਸੈਕਸ਼ਨ 24(3) ਦੇ ਤਹਿਤ ਬਣਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਅਤੇ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ, ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦੇ ਸੀਈਓ, ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤੀ ਭਲਾਈ ਦੇ ਇੰਚਾਰਜ ਉਪ-ਮੰਡਲ ਪੱਧਰ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਧਾਰਾ 24(4) ਦੇ ਤਹਿਤ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਮਿਲਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ 25 ਦੇ ਅਧੀਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਕੰਮ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਕ੍ਰੈਡਿਟ ਨੂੰ ਚੈਨਲਾਈਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਰਜਿਸਟਰੇਸ਼ਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਅਤੇ ਮੁਕੱਦਮੇ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਰੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੇ ਕਾਰਜਾਂ ਦਾ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨਾ ਹੈ।

78. ਭਾਵੇਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕਾਰਜਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਪਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਨੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਜਿੱਥੇ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਗਠਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਕਾਰਜਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਦ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਟੇਬਲ। ਇਹ ਸਾਰਣੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਿਜੀਲੈਂਸ ਕਮੇਟੀਆਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਯੂਨੀਅਨ ਤੋਂ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਹੋਰ ਡੇਟਾ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਰਾਜ	ਦੀ ਮਿਤੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਮਿਤੀ	ਰਾਜ	ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਮਿਤੀ ਅਤੇ ਮੀਟਿੰਗ ਦੀ ਆਖਰੀ ਮਿਤੀ
ਅੰਡੇਮਾਨ ਅਤੇ ਨਿਕੋਬਾਰ	ਡੀਸੀ: 04.01.2019 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੁਡੂਚੇਰੀ	ਡੀਸੀ: 16.06.2023 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ
ਅਸਾਮ	ਡੀਸੀ: 08.05.2014 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਪੰਜਾਬ	DC: ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਿਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 2014 ਅਤੇ 2019। LDM: ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਿਤੀਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ 2018 ਅਤੇ 2023।

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ	ਲਈ ਕਾਰਵਾਈ ਅਧੀਨ ਹੈ ਸੰਵਿਧਾਨ	ਰਾਜਸਥਾਨ	ਡੀਸੀ: 13.05.2016 LDM: ਕੋਈ ਖਾਸ ਮਿਤੀ ਨਹੀਂ
ਦਾਦਰਾ ਅਤੇ ਨਗਰ ਹਵੇਲੀ ਅਤੇ ਦਮਨ ਉਹ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ	DC: 20.09.2022 LDM: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ	ਸਿੱਕਮ	DC:27.11.2014 LDM: ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮਿਤੀਆਂ 2023 ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ
ਗੋਆ	ਡੀਸੀ: ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ LDM: 06.12.2018	ਤ੍ਰਿਪੁਰਾ	ਡੀਸੀ: 01.03.2019 LDM: ਰਾਜ ਵਾਂਗ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ free ofMS
ਕਰਨਾਟਕ	ਡੀਸੀ: ਵੱਖਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਈ ਤਾਰੀਖ	ਪੱਛਮ ਬੰਗਾਲ	ਡੀਸੀ: 26.02.2014 LDM: 27.02.2023

	ਵਿਚਕਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ 2014 ਅਤੇ 2018।		
	LDM: ਵੱਖਰਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲਈ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚਕਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ 2021 ਅਤੇ 2023।		

ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀਆਂ

79. ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਯਮ 11 ਅਧੀਨ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀਆਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਣੀਆਂ ਹਨ। ਕਮੇਟੀਆਂ ਦਾ ਕੰਮ ਸਬੰਧਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ/ਰਾਜ ਵਿੱਚ ਸੂਚੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਸੰਘ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ ਦਾ ਗਠਨ ਸਿਰਫ਼ ਰਾਜਸਥਾਨ, ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।45. ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਕਮੇਟੀ ਓਡੀਸ਼ਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਰਵੇਖਣ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

IV. ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ

80. 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੈਕਸ਼ਨ ਦੇ ਤਹਿਤ 'ਮੈਨੁਅਲ ਸਕੈਵੇਂਜਰ' ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ

2(g) ਇੱਕ ਵਜੋਂ:

"(ਜੀ) *ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਏਜੰਸੀ ਜਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰ ਦੁਆਰਾ, ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਨ, ਚੁੱਕਣ, ਨਿਪਟਾਰੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਸੰਭਾਲਣ ਲਈ, ਕਿਸੇ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਜਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਨਾਲੇ ਜਾਂ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਅਕਤੀ, ... ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਰੇਲਵੇ ਟ੍ਰੈਕ 'ਤੇ ਜਾਂ ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਸਥਾਨਾਂ ਜਾਂ ਅਹਾਤੇ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਜਾਂ ਰਾਜ ਸਰਕਾਰ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ..."*

81. ਇਸ ਲਈ, 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਇੱਕ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ, ਪਾਗਲਖਾਨੇ ਜਾਂ ਸਮਾਨ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, 'ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ' ਨੂੰ ਸੈਕਸ਼ਨ 2(d) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> "(d) *ਕਿਸੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ "ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਅਜਿਹੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੁਆਰਾ ਇਸਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸਫਾਈ, ਬਿਨਾਂ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਸਾਵਧਾਨੀਆਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ ਬਿਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਫਿਲਹਾਲ ਲਾਗੂ ਹੈ ਜਾਂ ਇਸਦੇ ਅਧੀਨ ਬਣਾਏ ਗਏ ਨਿਯਮਾਂ ਵਿੱਚ;*

'ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ' ਅਤੇ 'ਸੀਵਰ' ਨੂੰ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਧਾਰਾ 2(p) ਅਤੇ 2(q) ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ:

> *“(p) “ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਪਾਣੀ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਟੈਂਕ ਜਾਂ ਚੈਂਬਰ, ਜੋ ਕਿ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੂਮੀਗਤ ਸਥਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਵਰਤੋਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਬੈਕਟੀਰੀਆ ਦੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸੜਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ;*
>
> *“(q) “ਸੀਵਰ” ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਅਤੇ ਡਰੇਨੇਜ ਦੇ ਕੂੜੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਹੋਰ ਕੂੜਾ-ਕਰਕਟ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਭੂਮੀਗਤ ਨਾਲੀ ਜਾਂ ਪਾਈਪ;"*

82. ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪੜਚੋਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਲਈ ਨਿਯੁਕਤ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੇਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਹੈ। ਸੀਵਰ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਇਹ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇਗੀ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਅਤੇ ਹੋਰ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ ਤਾਂ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਹੈ। ਇਹ 2013 ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਅਧੀਨ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਲੀਨਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦੋਵੇਂ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸੌਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਾਨੂੰਨ ਸਿਰਫ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਲਈ ਜੁਰਮਾਨਾ ਕਰਦਾ

ਹੈ ਅਤੇ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਲਈ ਅਗਲੇ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਜੈਨਾ ਕੋਠਾਰੀ, ਸੀਨੀਅਰ ਐਡਵੋਕੇਟ, ਨੇ ਤਾਕੀਦ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਅਤੇ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਲਾਜ ਵਿੱਚ ਅੰਤਰ ਧਾਰਾ 14 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੋਵਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਰਕਸੰਗਤ ਅੰਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਦਿੱਤੇ ਬਿਨਾਂ, ਵਖਰੇਵੇਂ ਨੂੰ ਗੈਰ-ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ

83. ਹਾਲਾਂਕਿ ਵਿਧਾਨਕ ਸਕੀਮ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿਹੜੇ ਸੀਵਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ, 2013 ਦੇ ਐਕਟ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਆਧਾਰ ਅਤੇ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਭ ਲਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਵਰਗੀ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਸਫ਼ਾਈ, ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਧਾਰਾ 17 ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖ਼ਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਸਿਵਲ ਰਾਈਟਸ ਐਕਟ, 1955 ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 7ਏ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਫ਼ਾਈ ਨੂੰ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਮਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

84. ਇਸ ਲਈ, 2013 ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ *'ਸਫ਼ਾਈ ਯੰਤਰ* ਅਤੇ *'ਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ*. 2013 ਦੇ ਨਿਯਮ 3 ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜੀਵ *"ਕੋਈ ਵਿਅਕਤੀ ਨਹੀਂ ਇਹਨਾਂ ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯੰਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੀਵਰ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਸਿਵਾਏ..."* ਨਿਯਮ ਦੇ ਅਧੀਨ ਅਪਵਾਦਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਤੋਂ ਪਤਾ ਚੱਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਤੀਆਂ ਕੇਵਲ ਉਹ ਹਨ ਜਿੱਥੇ ਮਕੈਨੀਕਲ ਉਪਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਾਂ ਜਦੋਂ ਸੀਵਰ ਅਜੇ ਚਾਲੂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੋਰ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਸਥਾਨਕ ਅਥਾਰਟੀ ਦੇ ਸੀਈਓ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਇਹ ਤਰਕ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ *ਇਹ ਹੱਥੀਂ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫਾਈ ਕਰਵਾਉਣੀ ਬਿਲਕੁਲ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ* ਜਾਇਜ਼ ਕਾਰਨਾਂ ਨਾਲ ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ।

85. ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਨਿਯਮ 3(2) ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਬਮਰਸੀਬਲ ਪੰਪਾਂ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਅਤੇ ਮੈਨਹੋਲ ਦੇ ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਦੀਆਂ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ, ਸੀਵਰੇਜ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਾਲੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨਿਯਮ 4 ਦੇ ਅਧੀਨ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਸੂਚੀ ਅਤੇ ਨਿਯਮ 5 ਵਿੱਚ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੀ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਲਈ ਲੋੜੀਂਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਸੀਮਾ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਿਯਮ 6, 7 ਅਤੇ 8 ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਰ ਸੁਰੱਖਿਆ ਉਪਾਅ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਅਸਧਾਰਨ ਸਥਿਤੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

86. 2013 ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦਾ ਸਪਸ਼ਟ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਇਰਾਦਾ ਸੀਵਰ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਦੀ ਸਫਾਈ ਦੇ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਨੂੰ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, 2013 ਐਕਟ ਅਤੇ ਨਿਯਮ ਇਰਾਦਾ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਦੇ ਨਾਲ ਸਿੱਧੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ

ਆਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਨਿਯਮਾਂ ਦੇ ਤਹਿਤ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਹੈ, ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਅਥਾਰਟੀ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਲੀਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਨੁੱਖੀ ਮਲ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

87. ਯੂਨੀਅਨ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ ਹਲਫ਼ਨਾਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਵਰ ਲਾਈਨਾਂ ਜਾਂ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਮਸ਼ੀਨੀਕਰਨ ਦੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਾਟ ਹੈ। ਦੁਆਰਾ ਉਠਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਕੁਝ ਉਦਾਹਰਣਾਂ *ਅਦਾਲਤ ਦੇ ਦੋਸਤ* ਆਂਧਰਾ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਚਿਤੂਰ, ਓਂਗੋਲ, ਮੰਗਲਾਗਿਰੀ-ਤਦੇਪੱਲੀ, ਕੇਰਲਾ ਵਿੱਚ ਕੋਲਮ, ਸਿੱਕਮ ਵਿੱਚ ਗੰਗਟੋਕ, ਤਾਮਿਲਨਾਡੂ ਵਿੱਚ ਨਾਗਰਕੋਇਲ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਮਸ਼ੀਨ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਸਾਰੀ ਸਫਾਈ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉੱਪਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਤੇ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਹੁਕਮਾਂ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਸੀਵਰਾਂ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਦੀ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ਾਈ ਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ, ਸਫਾਈ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੰਤਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਏ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।

ਧਾਰਾ 23 ਦੇ ਤਹਿਤ ਖਤਰਨਾਕ ਸਫਾਈ ਦੀ ਸਥਿਤੀ

88. ਸੰਵਿਧਾਨ ਦਾ ਅਨੁਛੇਦ 23 ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਜ਼ਾਯੋਗ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮੀਕਰਨ *'ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਹੋਰ ਰੂਪ* ਅਨੁਛੇਦ 23 ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੀ ਕਿਰਤ 'ਤੇ ਹੜਤਾਲ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਨੂੰ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਮਿਹਨਤਾਨਾ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ_ਇਸ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਮਜ਼ਦੂਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਾਪਦੰਡ ਪੂਰੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।

89. ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਕੀਮਤ 'ਤੇ, ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ *ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ* ਵਿਚ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਦੁਆਰਾ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ *ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ* (ਸੁਪਰਾ) ਜਿੱਥੇ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਵੀਪ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਦੇ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਕਰਕੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਾਣ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜਿੱਥੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਉਜਰਤ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਧਾਰਾ 23 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਬਰੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੀ ਇੱਕ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ।

90. ਉਪਰੋਕਤ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਖਿੱਚਦੇ ਹੋਏ, ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣ ਪ੍ਰਦਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨਾਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਹੱਤਵ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ

ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਯੰਤਰਾਂ ਲਈ ਉਪਬੰਧ ਸਿਰਫ਼ ਵਿਧਾਨਿਕ ਅਧਿਕਾਰ ਜਾਂ ਨਿਯਮ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਬਲਕਿ ਅਧਿਕਾਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਇਹਨਾਂ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ।

91. ਇਸ ਸਿਧਾਂਤ ਦਾ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਠੇਕੇਦਾਰ ਜਾਂ ਅਥਾਰਟੀ ਦਾ ਬਚਾਅ ਜੋ ਕਿ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ ਵਿੱਚ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਜਾਂ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੇ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਜਾਂਚ ਨਹੀਂ ਕਰੇਗਾ। ਵਿੱਚ *ਪੀਪਲਜ਼ ਯੂਨੀਅਨ ਫਾਰ ਡੈਮੋਕਰੇਟਿਕ ਰਾਈਟਸ* (supra), ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਾਰਨ ਦੱਸੇ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਕਥਿਤ ਸਹਿਮਤੀ ਅਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੈ:

> "13. … *ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੇ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਅਦਾਇਗੀ ਜਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੇਵਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਧਾਰਾ 23 ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਲੇਖ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਦੇ ਹਰ ਰੂਪ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਸਦਾ ਮੂਲ ਵਿਅਕਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਵੈ-ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇ। ਲੇਬਰ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰ ਹੈ (ਪੋਲੋਕ ਬਨਾਮ ਵਿਲੀਅਮਜ਼ [322 ਯੂਐਸ 4: 88 ਐਲ ਐਡ 1095] ਦੁਆਰਾ)। ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਜੇ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੇ ਗਏ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਹੋਵੇ। **ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਲੋਕਤੰਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਵੀ ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਜਾਂ ਅਣਇੱਛਤ ਸੇਵਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗਰੀਬੀ ਅਤੇ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੌਦੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸੇਵਾ ਦਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਆਪਣੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਸਵੈਇੱਛਤ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਅਣਇੱਛਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਸਮੇਂ, ਕਰਮਚਾਰੀ, ਉਸਦੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਵੱਸ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਹੋਬਸਨ ਦੀ ਚੋਣ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਤਾਂ ਭੁੱਖੇ ਮਰਨਾ ਜਾਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਨਿਰਧਾਰਤ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨਾ। ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੂੰ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀਆਂ ਸ਼ਰਤਾਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਰੱਖਣਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਲਕ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨਾ ਨਿਆਂ ਦਾ ਧੋਖਾ ਹੋਵੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਅਸਮਾਨਤਾ ਅਤੇ ਬੇਇਨਸਾਫ਼ੀ ਨੂੰ ਵਧਾਏਗਾ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਰਮਚਾਰੀ ਆਪਣੀ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਛੜੇ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ ਵੀ ਪੀੜਤ ਹੈ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਕਤਵਰ ਮਾਲਕ ਦੁਆਰਾ ਗਰੀਬ ਬੇਸਹਾਰਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਦੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ***

<u>ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਉਧਾਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਆਰਟੀਕਲ 23 ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਜਾਂ ਸੇਵਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ, ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੇਵਾ ਦੇ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋਵੇ।"</u>

ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੇਅਰ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇੱਕ ਖਤਰਨਾਕ ਕਲੀਨਰ ਦੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਲਈ ਇੱਕ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਧਾਰਾ 23 ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸਵੈਇੱਛਤ ਹੋਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਜਿਹਾ ਸਮਝੌਤਾ ਮਨੁੱਖੀ ਸਨਮਾਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰੇਗਾ।

ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦਾ ਮੁੜ ਵਸੇਬਾ

92. ਧਾਰਾ 17 ਅਤੇ 23 ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਮੁਕਤੀਵਾਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸੀਵਰ ਜਾਂ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਰ ਗਏ ਸਨ। ਇਹ ਇਸ ਲਈ ਵੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ ਰੋਟੀ-ਜੇਤੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਅਤੇ ਦੱਬੇ-ਕੁਚਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸਥਿਤੀ ਹੋਰ ਨਿਘਾਰ ਵੱਲ ਜਾਵੇਗੀ। ਅਨੁਛੇਦ 21 ਦੇ ਤਹਿਤ ਕਾਨੂੰਨ ਦੁਆਰਾ ਗਾਰੰਟੀਸ਼ੁਦਾ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ, ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਦੁਆਰਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

93. ਅਦਾਲਤ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਇਸ ਉਦੇਸ਼ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ *ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀ* (ਸੁਪਰਾ) ਨੇ ਹਰੇਕ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਰਾਸ਼ੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਸੀਵਰੇਜ ਵਿੱਚ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ:

23.2. <u>ਜੇ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੇ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਅਭਿਆਸ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ, ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰਵਾਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ:</u> (a) ***<u>ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਮੌਤ</u>*** *- ਦਾਖਲ ਹੋਣਾ ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਗੀਅਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੀਵਰ ਲਾਈਨਾਂ ਨੂੰ ਅਪਰਾਧ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੀ ਹਰੇਕ ਮੌਤ ਲਈ ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।*

23.3. <u>1993 ਤੋਂ ਸੀਵਰੇਜ ਦੇ ਕੰਮ (ਮੈਨਹੋਲ, ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕ) ਵਿੱਚ ਮਰਨ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਪਛਾਣ ਕਰੋ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ 'ਤੇ ਨਿਰਭਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਹਰੇਕ ਮੌਤ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਦਿਓ।</u>

23.4 ਪੁਨਰਵਾਸ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

94. ਹਾਲਾਂਕਿ, ਸਿਰਫ਼ ਆਰਥਿਕ ਉਪਾਅ ਹੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਕਾਫੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਮੁੜ-ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਲੰਬੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ-ਆਰਥਿਕ ਉਪਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਆਦਿ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ, ਇਸ ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸਫ਼ੈਦ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹੱਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਅਧਿਕਾਰ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀਵਰੇਜ ਅਤੇ ਸੈਪਟਿਕ ਟੈਂਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮਰ ਗਿਆ.

95. ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਅਜਿਹੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦੇ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਲਈ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਜੋ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸੁਰੱਖਿਆਤਮਕ ਗੀਅਰ ਜਾਂ ਸਫਾਈ ਉਪਕਰਣਾਂ ਦੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਢੁਕਵੀਂ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਖਤਰਨਾਕ ਕਾਮਿਆਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਵਸੇਬੇ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇ।

ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ

96. ਉਪਰੋਕਤ ਚਰਚਾ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ:

(1) ਯੂਨੀਅਨ ਨੂੰ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ, ਰੇਲਵੇ, ਛਾਉਣੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਏਜੰਸੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਧਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਉਚਿਤ ਉਪਾਅ ਅਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਿਯੰਤਰਣ ਅਧੀਨ, ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਸਫਾਈ ਨੂੰ ਪੜਾਅਵਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਅਜਿਹੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜਾਰੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜੋ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸੀਵਰ ਸਫਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਆਊਟਸੋਰਸ ਜਾਂ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਜਾਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਂ ਉਸ ਦੁਆਰਾ ਡਿਸਚਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਵੀ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ, ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੀਵਰ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ;

(2) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਸਾਰੇ ਵਿਭਾਗਾਂ, ਏਜੰਸੀਆਂ, ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਏਜੰਸੀਆਂ (ਜਿਸ ਵੀ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੀਆਂ ਜਾਣ) ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਕਿ ਸੰਘ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਗਏ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਦਿਸ਼ਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹਦਾਇਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਨਗਰ ਪਾਲਿਕਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਸਥਾਨਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਲਾਗੂ ਹੋਣ;

(3) ਸੰਘ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੀਵਰੇਜ ਵਰਕਰਾਂ ਅਤੇ ਮਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਪੁਨਰਵਾਸ (ਜੋ ਕਿ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ, ਵਾਰਡਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਹੁਨਰ ਸਿਖਲਾਈ ਸਮੇਤ) ਉਪਾਅ ਕੀਤੇ ਜਾਣ;

(4) ਅਦਾਲਤ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵਧਾਇਆ ਜਾਵੇ (ਇਹ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਕਿ ਪਿਛਲੀ ਰਕਮ, ਅਰਥਾਤ, ₹ 10 ਲੱਖ) 1993 ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਰਕਮ ਦੇ ਮੌਜੂਦਾ ਬਰਾਬਰ ਰੁਪਏ ਹੈ। 30 ਲੱਖ ਇਹ ਉਹ ਰਕਮ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਸਬੰਧਤ ਏਜੰਸੀ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਹੈ, ਭਾਵ, ਸੰਘ, ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਰਾਜ ਜਿਵੇਂ ਵੀ ਕੇਸ ਹੋਵੇ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ, ਸੀਵਰੇਜ ਨਾਲ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮੌਤਾਂ ਲਈ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ₹ 30 ਲੱਖ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੀੜਤ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀ ਰਕਮ ਦਾ ਭੁਗਤਾਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਰਕਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਇਹ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਵਜੋਂ, ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਅਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰਕਮ ਹੋਵੇਗੀ।

(5) ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਅਪਾਹਜਤਾ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸੀਵਰ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ, ਅਪਾਹਜਤਾ ਦੀ ਗੰਭੀਰਤਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ, ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਵੰਡਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਮੁਆਵਜ਼ਾ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਜੇਕਰ ਅਪੰਗਤਾ ਸਥਾਈ ਹੈ, ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੇਵੱਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ₹ 20 ਲੱਖ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ।

(6) ਉਚਿਤ ਸਰਕਾਰ (ਅਰਥਾਤ, ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਜਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਿਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼) ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਇੱਕ ਢੁਕਵੀਂ ਵਿਧੀ ਤਿਆਰ ਕਰੇਗੀ, ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਠੇਕੇ ਜਾਂ "ਆਊਟਸੋਰਸਡ" ਕੰਮ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀ ਮੌਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਵਾਬਦੇਹੀ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ, ਤੁਰੰਤ, ਅਤੇ ਮੁਦਰਾ ਦੇਣਦਾਰੀ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਹੋਵੇਗੀ, ਜਿਸਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਅਭਿਆਸ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਹੈ।

(7) ਯੂਨੀਅਨ ਇੱਕ ਮਾਡਲ ਇਕਰਾਰਨਾਮੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗੀ, ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਵੀ ਠੇਕੇ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣੇ ਹਨ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੁਆਰਾ, ਸਬੰਧਤ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਕੰਟਰੈਕਟ ਲੇਬਰ (ਪ੍ਰੋਹਿਬਿਸ਼ਨ ਐਂਡ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ), 1970, ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕਾਨੂੰਨ, ਜੋ ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ਮੀ ਕਰਦਾ ਹੈ - 2013 ਦੇ ਐਕਟ, ਅਤੇ ਨਿਯਮਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ, ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੁਰਘਟਨਾ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ, ਏਜੰਸੀ ਆਪਣਾ ਇਕਰਾਰਨਾਮਾ ਗੁਆ ਦੇਵੇਗੀ, ਅਤੇ ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬਲੈਕਲਿਸਟਿੰਗ। ਇਹ ਮਾਡਲ ਸਾਰੇ ਰਾਜਾਂ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ।

(8) NCSK, NCSC, NCST ਅਤੇ ਸਕੱਤਰ, ਕੇਂਦਰੀ ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਅਤੇ ਸਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਮੰਤਰਾਲੇ, ਅੱਜ ਤੋਂ 3 ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਇੱਕ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਰਵੇਖਣ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਲਈ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਗੇ। ਇਹ ਸਰਵੇਖਣ ਆਦਰਸ਼ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਗਲੇ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

(9) ਇਹ ਸੁਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿ ਸਰਵੇਖਣ ਨੂੰ ਪਿਛਲੇ ਸਰਵੇਖਣਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਸਾਰੀਆਂ ਸਬੰਧਤ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਸਿਖਲਾਈ ਦੇਣ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਮਾਡਲ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਜਾਣਗੇ।

(10) ਸੰਘ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਵਜ਼ੀਫ਼ੇ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਸੀਵਰੇਜ ਪੀੜਤਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ, (ਜੋ ਮਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਾਂ ਅਪਾਹਜ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ) ਨੂੰ ਅਰਥਪੂਰਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

(11) ਨੈਸ਼ਨਲ ਲੀਗਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਅਥਾਰਟੀ (NALSA) ਵੀ ਉਪਰੋਕਤ ਨੀਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰੇ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਹ ਸਰਵੇਖਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾਬੰਦੀ ਅਤੇ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਰਾਜ ਅਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, NALSA ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਵੰਡ ਲਈ ਢੁਕਵੇਂ ਮਾਡਲ (ਅਪਰਾਧ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਵੰਡ ਲਈ ਦੂਜੇ ਮਾਡਲਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਤਜ਼ਰਬੇ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ) ਤਿਆਰ ਕਰੇਗਾ।

(12) ਕੇਂਦਰ, ਰਾਜ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸ਼ਾਸਤ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਸਮਾਂਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਕਮੇਟੀਆਂ ਅਤੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਲਈ ਸਾਰੇ ਕਮਿਸ਼ਨਾਂ (NCSK, NCSC, NCST) ਨਾਲ ਤਾਲਮੇਲ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਖਾਲੀ ਅਸਾਮੀਆਂ ਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

(13) NCSK, NCSC, NCST ਅਤੇ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਤਹਿਤ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਅਤੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਤੇ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਸਿਖਲਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਮਾਡਿਊਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਤਾਲਮੇਲ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

(14) ਇੱਕ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਇੱਕ ਡੈਸ਼ਬੋਰਡ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੀਵਰੇਜ ਦੀਆਂ ਮੌਤਾਂ, ਅਤੇ ਪੀੜਤਾਂ, ਅਤੇ ਮੁਆਵਜ਼ੇ ਦੀ ਵੰਡ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੁੱਕੇ ਗਏ ਪੁਨਰਵਾਸ ਉਪਾਵਾਂ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨੀਤੀਆਂ, ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਅਤੇ ਉਪਲਬਧ ਪੁਨਰਵਾਸ ਨੀਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਮੇਤ ਸਾਰੀ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ ਮਿਤੀ.

ਸਿੱਟਾ

“ਸਾਡੇ ਲਈ ਲੜਾਈ ਦੌਲਤ ਜਾਂ ਸੱਤਾ ਲਈ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਲੜਾਈ ਹੈ।”46 ਡਾ. ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ

97. ਜੇ ਅਸੀਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਰਾਬਰ ਬਣਨਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਹਰ ਪੱਖੋਂ ਉਹ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਜੋ ਸੰਵਿਧਾਨ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ ਨੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ *ਸਮਾਜ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਰਗਾਂ,* ਫਸਾਉਣ ਦੁਆਰਾ *ਮੁਕਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ* ਵਿਵਸਥਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਧਾਰਾ 15 (2), 17, 23 ਅਤੇ 24, ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਾਅਦੇ 'ਤੇ

ਖਰਾ ਉਤਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ ਕਿ ਹੱਥੀਂ ਮੈਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਤਮ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਡੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹਰ ਇੱਕ ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਇਸ ਵੱਡੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਰਿਣੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਣਦੇਖੇ, ਅਣਸੁਣਿਆ ਅਤੇ ਚੁੱਪ ਰਹੇ, ਗ਼ੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ, ਯੋਜਨਾਬੱਧ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅਣਮਨੁੱਖੀ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿੱਚ ਸਪੱਸ਼ਟ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਅਤੇ 2013 ਐਕਟ ਦੇ ਉਪਬੰਧਾਂ ਰਾਹੀਂ, ਸੰਘ ਅਤੇ ਰਾਜਾਂ ਨੂੰ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਅਰਥ ਦੇਣ, ਅਤੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਉਪਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਬੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਆਤਮਾ ਸਾਡੇ ਸਾਰੇ ਨਾਗਰਿਕ ਝੂਠ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, *<u>ਸੱਚੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਫਰਜ਼,</u>* ਜੋ ਇਹਨਾਂ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਵਿੱਚ ਹੈ। ਬਿਨਾਂ ਕਾਰਨ ਸਾਡਾ ਸੰਵਿਧਾਨ ਸਨਮਾਨ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸੁਤੰਤਰਤਾਵਾਂ ਚਿਮੇਰਾ ਹਨ, ਜੋ ਕਿ ਅਸਲੀਅਤ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹੈ <u>ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ</u> ਜੋ ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਗਣਰਾਜ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ 'ਤੇ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਗਣਾ ਅਤੇ ਉੱਠਣਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸਾਡੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੀ ਕਿਸਮਤ ਦਾ ਹਨੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਅਤੇ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਆਜ਼ਾਦੀਆਂ, ਅਤੇ ਨਿਆਂ (ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਿਕ) ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣ ਸਕਣ।) ਜੋ ਅਸੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ।

98. ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਅਦਾਲਤ ਐਮੀਕਸ ਸ੍ਰੀ ਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਵਰ ਦਾ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵੱਡਮੁੱਲੇ ਯੋਗਦਾਨ ਅਤੇ ਯਤਨਾਂ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ 01.02.2024 ਨੂੰ ਸੂਚੀਬੱਧ ਕਰੋ।

ਸਿਰਲੇਖ ਇਸ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ: ਦਿਵਿਆ ਪਾਂਡੇ

ਕੇਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ: ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਡਿਸਕਲੇਮਰ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਨਿਆ ਨਿਰਣਾਂ ਕੇਵਲ ਮੁਕੱਦਮੇਬਾਜ਼ਾਂ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸਮਝਣ ਤੱਕ ਹੀ ਸੀਮਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਇਸਤੇਮਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ । ਸਾਰੇ ਵਿਹਾਰਕ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰਤ ਮੰਤਵਾਂ ਲਈ ਨਿਆਂ ਨਿਰਣੇ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਸਕਰਣ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੋਵੇਗਾ ਅਤੇ ਅਮਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ।

Tarun Mehra

Advocate